

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง รูปแบบวิธีสอนทักษะการอ่านของเด็กปฐมวัย โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ได้นำแนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องมาศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัย
- 2.2 หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.3 แนวคิดการสอนภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.4 แนวคิดการสอนอ่าน
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัย

การศึกษาในระดับปฐมวัยเป็นมิติหนึ่งของศาสตร์ทางการศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนามาจากทฤษฎีและแนวคิดของผู้ที่ศึกษาและเข้าใจในธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก และมีหลายแนวคิดที่สอดคล้องและมีความเห็นในหลักการพัฒนาเด็กที่มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางสังคมและความคาดหวังต่าง ๆ ที่ทำให้นักการศึกษาหลายกลุ่มได้พยายามแสวงหาแนวคิดและสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือที่เรียกว่านวัตกรรมการศึกษาขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักทฤษฎีที่ว่าด้วยพัฒนาการเด็กและการเรียนรู้เป็นฐาน นักการศึกษาหลายกลุ่มได้นำรูปแบบการสอนตามความเชื่อและเหตุผลเชิงทฤษฎีไปปฏิบัติ ติดตามผล มีรายงานและผลการวิจัยเผยแพร่กันในแวดวงการศึกษาปฐมวัย ซึ่งกระตุ้นให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนตื่นตัวในการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการจัดทำแนวและแผนการจัดประสบการณ์การฝึกอบรมการประชุมปฏิบัติการ การสัมมนาวิชาการ เกี่ยวกับการใช้นวัตกรรมการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ ที่จัดขึ้นในหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดมา

การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ (Process learning)

การเรียนรู้ในแนวใหม่ต่างจากการเรียนเนื้อหาวิชาที่ครูสอนหรือถ่ายทอดให้เด็กโดยตรง (Direct instruction) เด็กที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการจะมีความสามารถในการคิด การใช้ภาษา การแสดงออกทางสร้างสรรค์ การปรับตัวได้ดี มีความเชื่อมั่นและมีความรู้สึกที่

ดีต่อตัวเองสูง ดังนั้น จึงควรเร่งให้มีการปรับเปลี่ยนมโนคติทัศนคติและแนวปฏิบัติในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยเผยแพร่แนวคิดของกลุ่มนักการศึกษาที่สนับสนุนและชี้นำแนวการสอนที่จะส่งผลดีต่อการพัฒนาเด็กตามที่ต้องการ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีลักษณะเฉพาะตัวและจำเป็นต้องเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย การส่งเสริมศักยภาพของเด็กโดยเน้นการสร้างองค์ความรู้และการรับความรู้ (Construct VS. Instruct) ให้ผลต่างกัน ผลจากการให้เด็กเรียนรู้จากการสร้างองค์ความรู้ เป็นการสร้างพลังการเรียนรู้ที่แท้จริง อันจะนำไปสู่การศึกษาที่ช่วยให้เด็กเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข สิ่งที่ผู้สอนจะต้องเข้าใจให้ชัดเจนในเรื่องการนำแนวทฤษฎีแนวคิดของกลุ่มนักการศึกษา หรือนวัตกรรมไปใช้ คือ องค์ประกอบที่สัมพันธ์เชื่อมโยง 3 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ ความเชื่อ (Belief) ในแนวคิดที่ผู้สอนสนใจศึกษาต้องการนำไปปฏิบัติ ประการที่สอง คือ ความเข้าใจ ความรู้ในทฤษฎี (Theory) เพื่อใช้อธิบายเหตุผลในการปฏิบัติ และสนับสนุนความเชื่อของตน ประการที่สาม คือ ความสามารถในการปรับการสอนของตน (Practice) ด้วยความเชื่อมั่น จะเห็นได้ว่า นวัตกรรมการสอนไม่ใช่เทคนิคการสอนที่เรียนรู้ได้โดยตรงจากการเลียนแบบผู้อื่น และไม่ใช่แผนการสอนสำเร็จรูปที่เขียนไว้ให้ทุกคนนำไปใช้ได้เหมือน ๆ กัน แต่องค์ประกอบจะประสานสนับสนุนกันและเกิดขึ้นต่อเนื่องเพื่อพัฒนาและแสวงหา (Inquiry) ความคิดและการปฏิบัติที่ชัดเจนและมีคุณภาพมากขึ้น

นวัตกรรมการศึกษาปฐมวัยเกิดจากความคิดในการเพิ่มคุณภาพการเรียนการสอน คือจะจัดการศึกษาให้เด็กได้รับการพัฒนารอบด้านอย่างสมดุลเต็มตามศักยภาพ ครูควรใช้แนวคิดในการจัดการเรียนรู้โดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง แนวคิดดังกล่าว เกิดจากการบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน เช่น ขั้นตอนการพัฒนาทางจิตและสังคม (Psychosocial Stages) ของ Erikson ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของ Piaget ทฤษฎีการเรียนรู้ เชิงสังคม (Social Cognitive Theory) ของ Bandura ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ที่ว่าด้วยความต้องการจำเป็นของมนุษย์ (Theory of Human Motivation) ของ Maslow และการพัฒนาเหตุผลเชิงคุณธรรม (Stages of Moral Reasoning) ของ Kohlberg เป็นต้น นอกจากการบูรณาการทฤษฎีที่หลากหลายเข้าด้วยกันแล้ว ผู้สอนยังต้องกำหนดกรอบของมวลประสบการณ์และสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กรายบุคคลและรายกลุ่ม (Developmentally Appropriate Curriculum) มีความเข้าใจในการรู้วิธีประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment) และใช้ระบบสะท้อนข้อมูลการสอนจากการสังเกต บันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อการวางแผนการสอนในครั้งต่อ ๆ ไป (Reflective Teaching) ผู้คิดค้นและสนับสนุนแนวทฤษฎีต่อไปนี้ได้เน้นการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นตัวเด็กเป็นสำคัญ การศึกษาแนวทฤษฎีต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้สอนเกิดวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาปฐมวัย ที่สามารถสร้างพลังการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน กลุ่มแนวคิดที่นำเสนอนี้มีความเห็นที่ชัดเจนและชี้ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการกระบวนการเรียนรู้

4 ประการคือ หลักการเรียนรู้ (Principles of learning) บทบาทของครู (Teacher role) บทบาทเด็ก (Student role) และการจัดสภาพการเรียนรู้ (Learning environment) ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1. มีความเชื่อว่า เด็กทุกคนมีศักยภาพในการสร้างองค์ความรู้ โดยอาศัยสภาพจริงที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของเด็ก

2. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก (Developmentally appropriate curriculum)

3. บูรณาการเนื้อหากิจกรรมและทักษะการเรียนรู้ โดยการเชื่อมโยงพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก และขยายความคิดอย่างต่อเนื่อง ให้มีความหมายและมีความสัมพันธ์กัน (Integration)

4. ให้เด็กได้มีโอกาสสัมผัส การปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง (Manipulation)

5. ให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู โดยทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิด และได้ปรับตัวทางสังคม (Interaction and communication)

6. ให้เด็กมีโอกาสเลือกคิด ตัดสินใจในการทำกิจกรรม โดยมีผู้ใหญ่ให้กำลังใจสนับสนุน (Adult support)

7. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เด็กมีความคิดอิสระ และสนับสนุนความคิดริเริ่ม (Child-initiated atmosphere)

8. สร้างเสริมความรู้สึกภูมิใจในการทำกิจกรรม และความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (Self-esteem)

9. ติดตามสังเกตเด็ก สะท้อนข้อมูลจากการสังเกต และประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic assessment)

10. ปรับเปลี่ยนบทบาทครูในฐานะผู้สอนมาเป็นผู้สังเกต (Observer) ผู้เรียนรู้ (Learner) และผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator)

11. ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับบทบาทของพ่อแม่ และสถาบันครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก (Parents as teachers and partners)

วิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาปฐมวัยดังกล่าว ควรได้รับการพิจารณาจากการกำหนดจุดมุ่งหมายและการดำเนินการสอน และการประเมินผลไปพร้อม ๆ กัน การนำองค์ความรู้หรือแนวทฤษฎีหลากหลายไปใช้ต้องทำด้วยความเข้าใจ ความตั้งใจและความมั่นใจ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์และความพร้อมของผู้บริหาร ผู้สอนและผู้ปกครอง (สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย, 2542)

2.2 หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย จะต้องจัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น โดยที่การเล่นดังกล่าวต้องไม่ใช่การเล่นโดยไม่มีจุดมุ่งหมาย และไม่ใช่ว่าการยึดเหนี่ยวเนื้อหาของระดับประถมศึกษาให้แก่เด็ก การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ครูจะต้องเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก และสร้างเสริมประสบการณ์และธรรมชาติการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ดังหลักการสำคัญในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ : หัวใจสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active Learning) เป็นการเรียนรู้ซึ่งเด็กได้จัดกระทำกับวัตถุ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล ความคิด และเหตุการณ์ จนกระทั่งสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Hohmann and Weikart, 1995) การเรียนรู้แบบลงมือกระทำเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก และจะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดโปรแกรมที่พัฒนาเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการการเรียนรู้แบบลงมือกระทำมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. การเลือกและตัดสินใจ เด็กจะเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจากความสนใจและความตั้งใจของตนเอง เด็กเป็นผู้เลือกวัสดุอุปกรณ์และตัดสินใจว่าจะใช้วัสดุอุปกรณ์นั้นอย่างไร การที่เด็กมีโอกาสเลือกและตัดสินใจจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากกว่าได้รับการถ่ายทอดความรู้จากผู้ใหญ่ ดังนั้น ผู้ใหญ่ที่ตระหนักถึงความสำคัญเรื่องการเลือกและการตัดสินใจ ต้องจัดให้เด็กมีอิสระที่จะเลือกได้ตลอดทั้งวันขณะที่ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ไม่ใช่เฉพาะในช่วงเวลาเล่นเสรีเท่านั้น
2. สื่อ ห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำจะมีเครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายเพียงพอ และเหมาะสมกับระดับอายุของเด็ก เด็กต้องมีโอกาสและมีเวลาเพียงพอที่จะเลือกใช้วัสดุ

อุปกรณ์อย่างอิสระ เมื่อเด็กใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เด็กจะมีโอกาสเชื่อมโยงการกระทำต่าง ๆ และเรียนรู้ในเรื่องของความสัมพันธ์ และมีโอกาสในการแก้ปัญหามากขึ้นด้วย

3. การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสทั้ง 5 การที่ให้เด็กได้สำรวจและจัดกระทำกับวัตถุโดยตรงทำให้เด็กรู้จักวัตถุ หลังจากที่ได้ศึกษาค้นคว้ากับวัตถุแล้วเด็กจะนำมาวัตถุต่าง ๆ มาเกี่ยวข้องกันและเด็กจะได้เรียนรู้เรื่องความสัมพันธ์ผู้ใหญ่มีหน้าที่จัดให้เด็กค้นพบความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยตนเอง

4. ภาษาจากเด็ก สิ่งที่เด็กพูดจะสะท้อนประสบการณ์และความเข้าใจของเด็ก ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำเด็กมักจะเล่าว่าตนกำลังทำอะไร หรือทำอะไรไปแล้วในแต่ละวัน เมื่อเด็กมีอิสระในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความคิดและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เด็กจะเรียนรู้วิธีการพูดที่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น เด็กจะได้พัฒนาการคิดควบคู่ไปกับการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองด้วย

5. การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในห้องเรียนที่เรียนรู้แบบลงมือกระทำต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก สังเกตและค้นหาความตั้งใจและความสนใจของเด็ก ผู้ใหญ่ควรรับฟังเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ในห้องเรียนที่เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำ เด็กจะได้ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ คน แนวคิด และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ อย่างหลากหลาย สิ่งเหล่านี้เป็นประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ และการที่เด็กมีประสบการณ์สำคัญซ้ำแล้วซ้ำอีกเช่นนี้จะช่วยให้เด็กสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองในที่สุด การจัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนรู้แบบลงมือกระทำเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการทำงานของสมอง และเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เมื่อเด็กลงมือปฏิบัติ เด็กจะได้ใช้ผัสสะในการรับรู้ข้อมูลทั้งในรูปของภาพ เสียง สัมผัส ทั้งยังประกอบด้วยประสบการณ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ การใช้วงจรของเซลล์สมองพร้อม ๆ กันมากเท่าใด เสถียรภาพความเชื่อมโยงของวงจรก็เกิดได้เร็วเท่านั้น (สถาบันส่งเสริมอัจฉริยภาพและนวัตกรรมการเรียนรู้, 2550) จึงสามารถกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบลงมือกระทำถือเป็นหัวใจสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย

การออกแบบแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้านบรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรนั้น ครูจำเป็นต้องวางแผนการจัดการประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมร่วมกับเด็กได้อย่างเหมาะสม และบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนด

การเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเกิดประโยชน์กับเด็กปฐมวัยอย่างเต็มที่ ครูจะต้องสามารถตอบคำถามพื้นฐานต่อไปนี้

1. วางแผนการจัดประสบการณ์สำหรับใคร ครูต้องรู้จักเด็กที่ตนเองรับผิดชอบ รู้พัฒนาการตามวัย ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ รวมทั้งรู้ว่าควรปรับปรุงและพัฒนาเด็กคนใดในเรื่องใดบ้าง

2. ต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร ครูต้องรู้จุดหมายของการจัดประสบการณ์ ครูจึงควรศึกษาก่อนว่าทักษะ สารการเรียนรู้ หรือประสบการณ์สำคัญใดที่จะจัดให้กับเด็ก แล้วจึงวางแผนการจัดกิจกรรมต่อไป

3. เด็กจะเรียนรู้เรื่องที่ต้องการให้เรียนรู้ได้ดีที่สุดได้อย่างไร ครูต้องรู้จักคิดหาวิธีสอน และสื่อเพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

4. รู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ครูต้องรู้วิธีประเมินผล สร้างและใช้เครื่องมือประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่เหมาะสม

เมื่อตอบคำถามดังกล่าวข้างต้นแล้ว ครูสามารถนำคำตอบมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบการจัดประสบการณ์ ครูควรรวบรวมวัสดุอุปกรณ์และแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเขียนแผนการจัดประสบการณ์ตามแนวทางการจัดกิจกรรมหลักทั้ง 6 กิจกรรม ทั้งนี้ ครูอาจกำหนดกิจกรรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ไว้อย่างกว้าง ๆ ก่อน แล้วจึงเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่มีรายละเอียดที่ครอบคลุมจุดประสงค์ สารการเรียนรู้ กิจกรรม สื่อ และการประเมินผล

สิ่งสำคัญที่ครูควรคำนึงถึงในการเขียนแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยไม่ใช่รูปแบบการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ เช่น การเขียนแบบตาราง แบบกิ่งตาราง หรือแบบความเรียง แต่ควรคำนึงถึงการออกแบบกิจกรรมตามหลักการทำงานของสมอง การจัดการจัดการเรียนรู้แบบลงมือกระทำ และแนวทางการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ไม่ควรให้ความสำคัญกับการเขียนแผนการจัดประสบการณ์มากเกินไปจนกว่าการจัดประสบการณ์จริงสำหรับเด็ก แต่ก็ไม่ควรปล่อยให้แผนการจัดประสบการณ์เป็นสิ่งที่ถูกละเลย เพราะแผนการจัดประสบการณ์ที่ดีย่อมนำไปสู่การสอนที่ดี และดีกว่าการจัดประสบการณ์โดยไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างแน่นอน

เมื่อนำแผนการจัดประสบการณ์ไปใช้ในการจัดกิจกรรมประจำวันให้แก่เด็กปฐมวัย ครูควรให้ความสำคัญกับการสอนที่มีการการออกแบบการสอนไว้ล่วงหน้า พอ ๆ กับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้ หลังจากจัดประสบการณ์แล้วควรทำบันทึกหลังสอน โดยประเด็นที่ควรบันทึก ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ของเด็กตามจุดประสงค์ของการจัดประสบการณ์ การตอบสนองของผู้เรียนต่อการจัดประสบการณ์ ข้อสังเกตเกี่ยวกับสื่อ การออกแบบการจัดประสบการณ์ และลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก แล้วนำผลที่บันทึกนี้มาใช้ในการปรับแผนการจัดประสบการณ์ในวันต่อ ๆ ไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (นฤมล เนียมหอม, ม.ป.ป.)

2.3 แนวคิดการสอนภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ความหมายของการสอนภาษานั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญ เพราะภาษาเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กเล็ก ๆ ภาษาเป็นสิ่งที่ใช้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจ และภาษามีความแตกต่างกันไป ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เป็นการพัฒนาทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ทักษะดังกล่าวเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการรับและส่งข้อมูลซึ่งจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน และจะต้องพัฒนาตั้งแต่แรกเริ่มในเด็กปฐมวัย โดยพัฒนาอย่างเหมาะสมต่อเนื่องตลอดจนสอดคล้องกับหลักการของการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย ไม่ใช่สอนภาษาเช่นเดียวกับการสอนผู้ใหญ่ที่เป็นการสอนอย่างเป็นทางการขาดความสุขสนุกสนาน ไม่ใช่เป็นการสอนภาษาแบบท่องจำ ให้จำ ก-ฮ หรือการจำสระ วรรณยุกต์ พยัญชนะให้ได้ การสอนภาษานั้นผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งสิ้นไม่ใช่ครูที่อยู่ในโรงเรียนอย่างเดียวมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ภาษาอย่างมีคุณภาพ แนวคิดพื้นฐานต่อการสอนภาษาที่ผู้ใหญ่จำเป็นต้องรู้และมีความเข้าใจมีดังนี้

1. มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญต่อการส่งเสริมสนับสนุนการเตรียมความพร้อมทางภาษาให้กับเด็กก่อนการสอนอย่างเป็นทางการ การเตรียมความพร้อมทางภาษาคือ ความพร้อมในด้าน การฟัง พูด อ่าน และเขียน ซึ่งจะต้องเตรียมก่อนการเรียนรู้ภาษาอย่างจริงจัง
2. มีความเชื่อว่าประสบการณ์การเรียนรู้ทางภาษาของเด็กเล็ก ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ก่อนเด็กมาโรงเรียนก็จะมีประสบการณ์ทางภาษามาแล้ว ระหว่างบ้านมาโรงเรียน หรือระหว่างโรงเรียนกลับบ้านเด็กก็จะมีประสบการณ์การเรียนรู้ทางภาษาตลอดเวลา เช่น ป้ายโฆษณา เครื่องหมายจราจร ชื่อสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นร้านอาหาร สถานที่ราชการ ฯลฯ
3. เชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้
4. มีความเข้าใจในหลักการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของเด็กปฐมวัย ดังนี้
  - 1) สอนหรือจัดการเรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อเด็ก
  - 2) สอนอย่างเป็นธรรมชาติ
  - 3) เนื้อหาที่สอนเป็นสิ่งที่เด็กได้สัมผัสด้วยตนเอง และเป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวัน
  - 4) สอนโดยให้เด็กได้เรียนรู้จากการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
  - 5) สอนให้เด็กได้สนุกสนานเพลิดเพลิน
  - 6) ให้ความเคารพและยอมรับในภาษาที่เด็กใช้ โดยผู้ใหญ่จะต้องคอยบอกหรือแนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่เด็ก

5. การจัดการเรียนรู้ทางภาษาในสังคมห้องเรียน จัดสภาพการเรียนรู้ที่ให้แก่เด็กมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ไม่จัดเป็นกลุ่มอ่อน กลุ่มเก่ง เป็นต้น

6. การสอนภาษาต้องสอนทักษะทางภาษาต่าง ๆ ไปพร้อมกัน

7. ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ทางภาษา โดยให้แก่เด็กมีความรักต่อการเรียนรู้ทางภาษา โดยผู้ใหญ่จะต้องสร้างความประทับใจ สร้างความรู้สึกในเรื่องของการประสบความสำเร็จด้านภาษา การมีผู้คอยส่งเสริมสนับสนุนและให้กำลังใจในระยะเริ่มแรกของการเรียนรู้ทางภาษา

แนวคิดพื้นฐานดังกล่าวมีความจำเป็นที่ผู้อบรมเลี้ยงดูเด็กไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครู พี่เลี้ยง หรือผู้ปกครอง เป็นต้น โดยบุคคลดังกล่าวจะต้องรู้และปฏิบัติให้ได้ถ้าจะให้เด็กของเรามีความสำเร็จหรือประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาแม่ หรือภาษาอะไรก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาแม่ของเรา (ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์, 2554)

การสอนภาษาแบบองค์รวมสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารเมื่อเขาได้ทำกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล กระบวนการทางสังคม ทำให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเป็นภาษาพูด และการแสดงผลงานทางความคิดด้วยการวาดภาพ ระบายและเข้าใจเรื่องต่าง ๆ จากการฟังและการอ่าน เด็กมีความพร้อมและ ความสามารถที่จะเรียนรู้ภาษาตามระดับพัฒนาการและความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กจะเรียนรู้ภาษาอย่างมีความหมายจากประสบการณ์ตรงและการเลียนแบบ เด็กใช้ภาษาโดยการพูดได้อย่างมีศรัทธา เรียนภาษาโดยวิถีธรรมชาติ นอกจากนี้เด็กเรียนรู้ภาษาจากกิจวัตรประจำวัน เช่น การสนทนา การเล่น ฟังนิทาน ร้องเพลง อ่านหนังสือต่าง ๆ อธิบายหรือตอบสิ่งที่เด็กพบปะ เด็กเรียนรู้ภาษาจากครอบครัวอย่างเป็นธรรมชาติ มิได้เป็นการจงใจสอนภาษาเป็นทางการ เด็กจะไม่รู้สึกว่าเป็นความยากลำบากที่จะเรียนรู้ภาษา เด็กใช้ภาษาอย่างมีจุดมุ่งหมาย เช่น บอกความต้องการ ออกคำสั่ง แสดงอารมณ์ แสวงหาความรู้โดยการถามและนำเสนอด้วยการเล่าเรื่อง เด็กชอบอ่านหนังสือ วรรณกรรม เป็นเล่ม ๆ ทั้งเรื่อง ควรมีหนังสือวรรณกรรมเด็กให้สามารถเลือกอ่านได้และได้อ่านอยู่เสมอ เด็กสามารถคิดแบบการเขียนของตนเองขึ้น ดังนั้น ครูปฐมวัยควรบูรณาการ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของเด็ก ให้กลมกลืนไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ทุกเรื่อง

การสอนภาษาแบบองค์รวม (Whole Language Approach) หมายถึง การจัดสภาพการณ์ ให้เด็กเรียนรู้การสื่อสารซึ่งกันและกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์และความหมายด้วย สถานการณ์จริงและเรียนรู้การใช้ภาษาเป็นองค์รวมโดยไม่แยกกิจกรรมการอ่าน การเขียน การ พูด และการฟังออกจาก

กัน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้การอ่านจากผลงานการเขียน เรียนรู้การเขียนจากการอ่าน เรียนรู้ภาษาจากสภาพแวดล้อม วรรณกรรมและการเลียนแบบกระตุ้นให้เด็กแสดงการสื่อสารผ่านกระบวนการคิดตลอดเวลาและใช้ภาษาจากแรงจูงใจภายในไม่ใช่การบังคับ ส่งเสริมให้เด็กกล้าพูด กล่าอ่าน และกล้าเขียนโดยไม่กลัวผิด การสอนภาษาแบบองค์รวมส่งผลให้เด็กปฐมวัยซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นเรียนรู้ภาษา สามารถเรียนรู้ได้ด้วยความเร็ว คล่องแคล่ว ใช้ภาษาได้อย่างเชี่ยวชาญและสามารถอ่าน ด้วยความเข้าใจ เป็นพัฒนาการคิด และภาษา ของเด็กในบริบททางสังคมวัฒนธรรม การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตอบสนองธรรมชาติและเหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย แนวคิดนี้ทำให้มีการปรับเปลี่ยนการสอนภาษาที่ส่งผลให้เด็กมีความสนใจ เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ภาษาได้ดีขึ้น เพราะสิ่งที่เรียนมีความหมายและไม่เกิดความรู้สึก วากการเรียนภาษาเป็นเรื่องยากลำบาก การส่งเสริมให้พ่อแม่อ่านหนังสือให้ฟังเป็นประจำจะสามารถอ่านหนังสือออกก่อนเข้าเรียนชั้นประถมปีที่หนึ่ง โดยเด็กอ่านออกด้วยตนเองไม่ใช่การสอนอย่างจริงจังของพ่อแม่ (ภรณ์ คุรุรัตน์, 2542) การสอนภาษาแบบองค์รวม มีทฤษฎีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่ว่าด้วยระบบของภาษา ทฤษฎีว่าด้วย ภาษา ความคิด และสัญลักษณ์สื่อสาร และทฤษฎีว่าด้วยการอ่านเขียนในระบบภาษา (บุษบง ตันติวงศ์, 2536) หลักการของการสอนภาษาแบบองค์รวมสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. สร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กคุ้นกับหนังสือ เพื่อซึมซับเรื่องราวในหนังสือ โดยครูอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวัน สนทนาพูดคุยกับเด็ก ให้เด็กเล่าเรื่องโดยการพูด การเขียนและการวาด และการแสดงจัดพื้นที่อุปกรณ์ เพื่อสนับสนุนให้เด็กทำกิจกรรมสื่อสารภาษาในลักษณะเป็นองค์รวม โดยใช้การฟัง การพูดการอ่าน และการเขียนร่วมกัน ไม่แยกเป็นทักษะย่อยตลอดทั้งวัน
2. จัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง ครูจะต้องศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลศึกษา ความสนใจความสามารถ และสอนเด็กตามระดับความสามารถที่แตกต่างกัน ให้เด็กได้เลือกกิจกรรมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเตรียมและวางแผนการสอนตามความสนใจของเด็ก เด็กมีโอกาสใช้ภาษาอย่างเป็นธรรมชาติและอย่างมีความสุข
3. จัดการเรียนรู้ให้เด็กสนใจและรักที่จะเรียนรู้ภาษาด้วยตนเอง การที่จะทำให้เด็กเกิดแรงจูงใจภายใน ต้องให้เด็กมีโอกาสเลือกเรื่องหรือหนังสือที่สนใจ เพราะฉะนั้นจึงควรมีหนังสือวรรณกรรมเด็กเป็นจำนวนมากเพียงพอ
4. เปิดโอกาสให้เด็กได้สื่อสารภาษาบนพื้นฐานประสบการณ์จริงที่มีความหมายต่อเด็ก จัดเวลาให้เด็กได้อ่านและเขียนอย่างมีจุดมุ่งหมายจริง ๆ เช่น การศึกษานอกสถานที่ การทดลองวิทยาศาสตร์ การประกอบอาหารการทำสวน การเลี้ยงสัตว์
5. จัดการเรียนรู้ให้เด็กเห็นประโยชน์ของการใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ เช่น จัดหมายหนังสือพิมพ์รายประกาศ ฉลากยา

6. จัดการเรียนรู้ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู และปฏิสัมพันธ์นี้จะนำไปในทางสนับสนุนให้กำลังใจและช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน

7. ส่งเสริมให้เด็กมีความมั่นใจ กล้าเสี่ยงที่จะพูดเขียน โดยไม่กลัวผิด เช่น ให้เด็กเดาคำ ที่จะอ่านด้วยความรู้สึกปลอดภัยที่จะไม่ถูกดูหรือตำหนิจากผู้ใหญ่ และให้โอกาสในการคิดประดิษฐ์สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารสิ่งที่คิด ครูต้องให้เด็กกล้าขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เมื่อจำเป็น

8. จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ให้มีความต่อเนื่องเป็นหน่วยเดียวและสัมพันธ์กับชีวิตและประสบการณ์ของผู้เรียน วิชาภาษาหลากหลายรูปแบบ ให้เวลาเด็กมีโอกาสได้สื่อสารด้วยการคิด

9. สร้างหลักสูตรและการสอนหรือเนื้อเรื่องที่จะสอนจากสิ่งที่สังเกตจากเด็ก

10. ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการพูด ฟัง อ่านและเขียน

การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กได้คุ้นเคยกับการใช้ ภาษาย่างมีความหมายและเป็นองค์รวมนั้น ครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จากหลักการสอนภาษาแบบองค์รวมที่ว่า เด็กควรจะมีสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวหนังสือ มีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครูมีโอกาสเลือกและทำงานที่ชอบและสนใจ เพราะฉะนั้นห้องเรียนของแนวการสอนภาษาแบบองค์รวมควรจัดมุมห้องสมุดในห้องเรียนให้เป็นจุดเด่น โดยครูต้องจัดหาหนังสือที่หลากหลายชนิด เด็ก ๆ สามารถขอยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านได้ โดยมีการร่วมมือกับพ่อแม่ในการส่งเสริมให้พ่อแม่อ่านหนังสือให้ลูกฟังที่บ้าน มีบัตรประจำหนังสือ ซึ่งมีชื่อเด็กทุกคนที่เคยยืมหนังสือเล่มนั้น สำหรับหนังสือวรรณกรรมเด็กที่มุมห้องสมุดนั้น ครูจะต้องแสวงหาเพิ่มเติมและเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จำนวนหนังสือต้องมีเท่าจำนวนเด็ก หรือมีหนังสือจำนวน 5-8 เล่มต่อเด็ก 1 คน มุมเขียนหนังสือมีโต๊ะและเก้าอี้ให้เด็กนั่งเขียน บอร์ดที่ติดผนัง อาจจะใช้ติดผลงานเขียนหรืองานวาดของเด็ก และเป็นที่ติดประกาศต่าง ๆ เพื่อให้เด็กคุ้นกับตัวหนังสือ มุมเขียนซึ่งมักจะจัดอยู่บริเวณ ที่เชื่อเชิญให้เด็กเข้ามามากที่สุด จะมีหนังสือ กระดาษและเครื่องเขียนไว้พร้อม เพื่อเด็กจะได้หัดอ่านเขียนหนังสือได้ตามความสนใจและความถนัดของเขา กิจกรรมที่ทำให้สองมุมนี้จะเป็นกิจกรรมที่เด็กได้ใช้ภาษาในหลายรูปแบบ มุมบทบาทสมมติอาจจัดเป็นมุมบ้าน หรือบางครั้งครูอาจเปลี่ยนมุมบ้านเป็นร้านขายของ ร้านอาหาร ที่ทำการไปรษณีย์ ปั้มน้ำมัน ตู้ซ่อมรถ ร้านเสริมสวย โรงพยาบาล หรือคลินิกรักษาสัตว์ เป็นต้น

บทบาทของเด็กในห้องเรียนที่สอนภาษาแบบองค์รวมประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เด็กเรียนรู้โดยการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและครู ซึ่งเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เด็กได้เรียนรู้แบบร่วมมือมากขึ้น ในแต่ละวัน เด็กจะมีโอกาสที่จะอ่านป้ายประกาศ อ่านหนังสือหรือข่าวสารต่าง ๆ มีโอกาสที่จะเขียน ทำกราฟ ทำหนังสือ ฯลฯ เด็กได้เรียนรู้ภาษาในหลาย ๆ สถานการณ์ เด็กตัดสินใจด้วยตนเอง เช่น การตัดสินใจนำเสนอผลงาน การประเมินผลงานตัวเอง และเด็กเผชิญกับประสบการณ์สำคัญซ้ำ ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ

บทบาทครูตามแนวการสอนภาษาแบบองค์รวมแตกต่างจากการสอนแบบเดิม ที่เป็นการสอนแบบชี้แนะ เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กพัฒนาได้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทของตนเอง ประกอบด้วยกระตุ้นให้เด็กใช้ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับภาษาพูด การอ่าน และการเขียน มุ่งเน้นประสบการณ์ที่มีความหมายโดยไม่แยกการพัฒนาแต่ละทักษะ ค้นหาวิธีการที่จะเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เด็กมีอยู่เดิมให้สัมพันธ์กับกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งอาจเป็นการเล่าเรื่องที่เด็กเคยพบเห็น การเปิดโอกาสให้เด็กพูดจากความคิดหรือประสบการณ์ในขณะที่ฟังเรื่องจากหนังสือที่ครูเลือกมาอ่านให้ฟัง ส่งเสริมและช่วยเหลือให้เด็กรู้สึกประสบความสำเร็จในการใช้ภาษาด้วยตัวเอง จัดให้มีประสบการณ์การอ่านที่เป็นกระบวนการสื่อสารซึ่งรวม การพูด การฟัง และการอ่าน ครูจะใช้ภาษาที่เหมาะสมในห้องเรียนโดยการฟังและตอบสนองต่อการพูดของเด็ก และใส่ใจในการอ่านเขียนด้วยตัวเองของเด็ก ครูประเมินพัฒนาการของเด็กเพื่อดูความก้าวหน้า และเพื่อส่งเสริมเด็กได้อย่างเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองในพัฒนาการทางภาษา และการเรียนรู้ภาษาของเด็ก สนับสนุนให้ผู้ปกครองใช้แนวคิดของการสอนภาษาแบบธรรมชาติ สำหรับกิจกรรมที่เด็กไปทำที่บ้าน ส่งเสริมเด็กให้เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ให้เด็กมีโอกาสอภิปรายในกลุ่มย่อยกับเด็กอื่น เด็กจะพูดคุย วางแผนในเรื่องที่ทำ เด็กจะเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ครูเป็นแบบอย่างของการอ่านเขียน โดยแสดงให้เห็นว่า ครูเองก็สนุกสนานกับการอ่าน มีการนำหนังสือต่าง ๆ จากบ้านมาอ่านให้เด็กฟัง เด็กต้องใช้ความกล้าหาญที่จะค้นพบด้วยตนเอง จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะสนับสนุนให้เด็กกล้าพูด กล้าทำ เพื่อที่จะได้เรียนรู้ และส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ภาษาให้เกิดจากแรงจูงใจภายในตัวเด็ก

การสอนภาษาแบบองค์รวมเป็นการจัดสภาพการณ์ให้เด็กได้เรียนภาษาโดยไม่แยกกิจกรรม การอ่าน การเขียน การพูด และการฟังออกจากกัน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การอ่าน จากผลงาน การเขียน เรียนรู้การเขียนจากการอ่าน เรียนรู้ภาษาจากสภาพแวดล้อม วรรณกรรม และการเลียนแบบ กระตุ้นให้เด็กแสดงการสื่อสารผ่านกระบวนการคิดตลอดเวลา และใช้ภาษา จากแรงจูงใจภายใน เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีความหมายได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนและครู เด็กเผชิญกับประสบการณ์สำคัญๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ ครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทของ ตนเอง โดยกระตุ้นให้เด็กใช้ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับภาษาพูด การอ่าน และการเขียน มุ่งเน้นประสบการณ์ที่มีความหมายเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษา ครูประเมินพัฒนาการของเด็กเพื่อดูความก้าวหน้า และส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน (อัญชลี ไสยวรรณ, 2553)

2.4 แนวคิดการสอนอ่าน

การอ่านออก หมายถึง ความสามารถในการถอดรหัสจากตัวอักษรออกมาเป็นเสียง ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดดที่เกิดจากการผสมระหว่างพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ แล้วจึงเกิดเป็นคำ ประโยค และข้อความ การสอนอ่านเขียนภาษาไทย เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเมื่อประเทศไทยมีการติดต่อกับประเทศตะวันตก จำเป็นต้องปฏิรูปการเรียนการสอนภาษาไทย จึงเกิดแบบเรียนเร็ว แบบเรียนเร็วใหม่ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ซึ่งเน้นตัวครูและการออกเสียง พร้อมกับเห็นคำมากกว่าการสอนตามหนังสือ มุ่งเน้นการนำไปใช้อ่านและเขียน ในชีวิตประจำวันอย่างรวดเร็ว รูปแบบการสอนอ่านเขียนเบื้องต้นในระยะนี้ ยังเน้นการสอนจาก พยัญชนะ ผันเสียง อ่านคำ อ่านประโยค หรือเป็นการสอนจากส่วนย่อยไปหาส่วนรวม เพียงแต่แตกต่างกันในรายละเอียดเท่านั้น ในระยะต่อมา ประมาณปี พ.ศ.2500 ได้เกิดแนวคิดใหม่ ซึ่งน่าจะมาจากทฤษฎีสนามของเกสตัลท์ (Field Theory) การสอนอ่านเขียนภาษาไทยเบื้องต้นจึงเปลี่ยนจากเดิม ซึ่งเริ่มจากหน่วยย่อย (พยัญชนะ) มาสู่การสอนอ่านเป็นคำ ในเบื้องต้น ดังปรากฏในแบบเรียนชุด เรณู ปัญญา ไปโรงเรียน รถไฟ เป็นต้น สืบมาถึงการสอนภาษาไทยโดยทฤษฎีการสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา (มปภ.) จนกระทั่งปัจจุบันการเรียนการสอนอ่านเขียนภาษาไทยที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอแนะไว้ ก็ยังเป็นลักษณะสอนจากส่วนรวมไปหาส่วนย่อย ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544ก : คำนำ)

1. สร้างประสบการณ์พื้นฐานการอ่าน
2. ฝึกอ่านเนื้อหาจากบทเรียน
3. อ่านสะกดคำ
4. อ่านบทอ่านเสริม
5. อ่านบทร้อยกรอง
6. สอนบูรณาการทักษะ
7. สอนบูรณาการกับเนื้อหาวิชาอื่น

แนวคิดการสอนอ่านนั้น กรรณิการ์ พวงเกษม (2535) ได้เสนอแนะว่า การสอนอ่านแก่เด็กเริ่มเรียน ควรเริ่มจากรูปและพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ตัวสะกด สอดคล้องกับ ทศนีย์ ศุภเมธี (2542) เรียกวิธีนี้ว่า การสอนอ่านแบบแจกลูก (Spelling Approach) และกาญจนา นาคสกุล (2550) กล่าวว่า ระบบการเขียนหนังสือไทยเป็นระบบตัวอักษรแทนเสียงที่ใช้พยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ ประสมกันเข้าเป็นพยางค์ และคำในการสอนอ่านเขียนภาษาไทยเบื้องต้น จำเป็นต้องให้นักเรียนเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ของอักษรวิธีไทยตามลำดับความยากง่าย ปัจจุบันจากปัญหาการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ของเด็กไทยจำนวนมาก เป็นผลให้หน่วยงาน นักวิชาการ รวมถึงเอกชน ได้พยายามสร้างหนังสืออ่านเขียนเบื้องต้นเป็นจำนวนมาก เช่น แบบฝึกอ่านเขียนเรียนดี ของ ผดุง อารยะวิญญู และ ดารณี ศักดิ์ศิริผล

(2547) จำนวน 20 เล่ม หนังสือและแบบฝึกเสริมการเรียนรู้ชุด สายน้ำใจ อ่านเขียนเรียนไทยและ พัฒนาอ่านเขียนเรียนไทย ของปราณี ปราบริปู และคณะ (2550) แบบฝึกเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 (2550ก) เป็นต้น เป็นที่สังเกตได้ ชัดเจนว่า แนวคิดและแนวปฏิบัติการสอนอ่านเขียนภาษาไทยเบื้องต้น ของนักวิชาการ และผู้เรียบ เรียงแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้น ในปัจจุบัน ล้วนหันกลับมาใช้หลักการสอนอ่านเขียนที่เริ่มต้นจาก ส่วนย่อย (พยัญชนะ) ไปสู่ส่วนรวม (คำ ประโยค) ที่เรียกว่าการสอนแบบแจกลูกทั้งสิ้น

การคัดเลือกหนังสือสำหรับเด็ก

เด็กในช่วงวัยแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นช่วงที่มีพัฒนาการสูงสุดในชีวิตทุกด้าน เด็กทุกคนมี พัฒนาการทางร่างกายตามวัยเริ่มตั้งแต่ การเคลื่อนไหว การได้ยิน มองเห็น การพลิกคว่ำ รู้จักใช้ อวัยวะ นั่ง ยืน และเดิน ฯลฯ พัฒนาการที่ก้าวหน้าทั้งหมดนี้เกิดในช่วงเวลาเพียงไม่ถึงหนึ่งปีสำหรับ เด็กที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ได้รับสารอาหารอย่างเพียงพอ ได้รับการโอบอุ้มดูแลและส่งเสริมการ อ่านหนังสือนิทานให้เด็กฟัง เป็นวิธีหนึ่งที่ยง่าย ในการกระตุ้นเซลล์สมองให้เติบโต เกาะเกี่ยวเชื่อมโยง กัน อันจะส่งผลต่อพัฒนาการในทุก ๆ ด้านของเด็ก เพราะขณะเด็ก ๆ ฟังนิทาน พวกเขาต้องใช้ ความคิด จินตนาการ สมาธิและความตั้งใจ ต้องนึกภาพตามไปด้วย ฯลฯ

1. หนังสือเด็ก

หนังสือเด็กเล็ก เป็นหนังสือที่เล่าเรื่องง่าย ๆ มักเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็ก อย่างเช่น ร่างกาย ของเล่น ผลไม้ เป็นต้น มีภาพชัดเจนเหมือนจริง ไม่มีฉากหลังรกรุงรัง ใช้คำน้อยแต่สื่อความหมายได้ ชัดเจน เหมาะสำหรับเด็กเล็กแรกเกิดจนถึง 1 ขวบหรือมากกว่าเล็กน้อย หนังสือกลุ่มนี้ มักทำจาก วัสดุที่มีความนุ่มนิ่ม เช่น ผ้า หรือ ฟองน้ำ หรืออีกประเภทหนึ่งคือ กระดาษอัดแข็งที่เรียกว่า Board Book ซึ่งมีจำนวนหน้าไม่มากนัก

หนังสือร้อยกรองสำหรับเด็ก รวมถึงหนังสือบทเพลงกล่อมเด็ก เป็นหนังสือที่ใช้คำสัมผัส คล้องจอง ใช้ภาษาที่ท่วงทำนอง สำหรับร้องหรือเล่าให้เด็กฟัง หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับกับเด็ก ทุกวัย เพราะเด็กส่วนใหญ่ชื่นชอบความเป็นท่วงทำนอง ในหนึ่งเล่มอาจจะมีหลายบท

หนังสือสามมิติ (Pop-up books) เป็นหนังสือกิ่งของเล่น ที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้แก่ เด็ก หนังสือประเภทนี้มักให้ความสำคัญกับเทคนิคและความหวือหวามากกว่าเนื้อหาลักษณะเด่นของ หนังสือประเภทนี้อยู่ที่ความน่าตื่นตาดัง การมีกลไกที่ซับซ้อนสามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้ใน ระยะสั้น แต่ความน่าตื่นตาดังหวือหวาเช่นนี้มักจะลบล้างเนื้อหาหนังสือไปเด็ก ๆ จะมองหนังสือ ประเภทนี้เป็นของเล่น จึงมักไม่ค่อยรู้สึกซาบซึ้งกับเนื้อหา

หนังสือสอนตัวอักษร เป็นหนังสือที่เน้นให้เด็กได้รู้จักพยัญชนะ ก-ฮ หรือ A-Z โดยให้ พยัญชนะเป็นตัวเล่าเรื่อง และเป็นภาพที่มีชีวิตชีวา เพื่อให้เด็ก ๆ สนุกและจดจำได้ง่ายขึ้น

หนังสืออีกประเภทหนึ่งที่มีมากในร้านขายหนังสือ สมุดฝึกหัดเขียนพยัญชนะ ประเภทนี้ ไม่เรียกว่า หนังสือภาพ หนังสือสอนตัวเลข เป็นหนังสือภาพที่เน้นให้ความรู้คณิตศาสตร์ มุ่งเน้นที่เรื่องของจำนวน สัญลักษณ์ตัวเลข นำเสนอด้วยเรื่องและภาพที่เชื่อมโยงกับตัวเลข มีทั้งที่เล่าเรื่องแบบนิทาน และพูดถึงแต่ตัวเลขอย่างเดียว เหมาะกับเด็กเล็กจนถึง 5 ขวบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอเรื่องราวของหนังสือแต่ละแบบ

หนังสือเสริมความรู้ และส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี หนังสือประเภทนี้มีมากในท้องตลาด เพราะผู้ปกครองชื่นชอบ อยากให้เด็กได้รับความรู้ และส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดี หนังสือกลุ่มนี้ผลิตขึ้นเพื่อเด็กหลายวัย ผู้ปกครองต้องเลือกให้เหมาะกับอายุของเด็ก เพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการและความเข้าใจ

หนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยาย เป็นหนังสือที่สื่อด้วยภาพ เล่าเรื่องด้วยภาพ ตั้งแต่ต้นจนจบ แม้ไม่มีคำอ่านแต่ก็สามารถเข้าใจเรื่องราวได้ หนังสือกลุ่มนี้เมืองไทยยังมีน้อยมาก

หนังสือนิทานภาพ มีเนื้อเรื่องและภาพประกอบ เพื่อเล่าเรื่องและมีตัวละครเหตุการณ์ต่าง ๆ มีเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก เป็นหนังสือส่วนใหญ่ในร้านหนังสือ เหมาะสำหรับเด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไปจนกระทั่งถึงเด็กโต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาเรื่องราวและความซับซ้อนของเนื้อเรื่อง

2. หนังสือสำหรับเด็กวัย 5 ปี

เด็กวัย 5 ปี แตกต่างจากเด็กวัย 4 ปีอย่างมาก เขาสามารถเลือกได้แล้วว่า ตัวเองชอบไม่ชอบอะไร เด็ก ๆ วัยนี้มีสมาธิที่ยาวนานขึ้น จดจ่อกับสิ่งที่ตัวสนใจได้มากขึ้น คิดภาพเองได้ สามารถเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างซับซ้อน มีความต้องการที่จะเรียนรู้โลกกว้าง เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย เด็กวัย 5 ปีต้องเข้าชั้นเรียนอนุบาลแล้ว ถึงแม้จะไม่ได้มีการเรียนการสอนอย่างเข้มข้น แต่เด็ก ๆ เริ่มรับรู้แล้วว่าตนเองต้องเรียน ถึงแม้จะเป็นการเรียนที่มาในรูปแบบของการเล่นก็ตาม เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักความรับผิดชอบ มีความสนใจเฉพาะตัวอย่างชัดเจน เริ่มปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ชอบ หรือไม่ถูกใจ และยอมรับกฎเกณฑ์ กติกาในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น พร้อมกับรับรู้ได้ถึงความเป็นนามธรรม รู้จักอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักความเมตตา สงสาร เห็นใจ รู้จักรัก ชอบผู้อื่นเป็นการเลือกหนังสือสำหรับเด็กวัย 5 ปี ขึ้นอยู่กับความชอบ ความสนใจของเด็ก ๆ เป็นหลัก เนื่องจากเขาตัดสินใจเองได้แล้วว่า หนังสือเล่มนั้น ๆ ใช่หรือไม่ใช่สิ่งที่ตนเองชื่นชอบ และเด็ก ๆ วัยนี้อยากฟังเรื่องราวที่ลึกลับ ซับซ้อน ตื่นเต้น เต็มไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกด้วยความสามารถในการคิดภาพได้แล้ว บางครั้งไม่จำเป็นต้องอ่านหนังสือภาพให้ฟังอย่างเดียว การเล่านิทานปากเปล่าอย่างนิทานพื้นบ้าน นิทานปรัมปรา เทพนิยาย นิทานกริมส์ ให้เด็ก ๆ ฟังก็เป็นหนทางที่น่าสนใจ เพราะเด็ก ๆ จะได้ฝึกใช้ความสามารถในการจินตนาการสร้างภาพเองได้

3. การคัดสรรหนังสือสำหรับเด็ก

การคัดสรรหนังสือสำหรับเด็กแต่ละช่วงวัย สิ่งที่ควรคำนึงถึงและสามารถนำมาใช้เป็นวิธีการหรือหลักการในการพิจารณาได้ ดังนี้

3.1 พัฒนาการเด็ก หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านวุฒิภาวะของอวัยวะในระบบต่าง ๆ และตัวบุคคล ทำให้เพิ่มความสามารถของระบบและบุคคลให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทำสิ่งที่ยากและซับซ้อนยิ่งขึ้นได้ ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่และความสามารถในการปรับตัวในภาวะใหม่ของบุคคลนั้น พัฒนาการของเด็กแบบองค์รวม มี 4 ด้านประกอบด้วย

3.1.1 พัฒนาการทางร่างกาย

การพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ (กล้ามเนื้อแขน-ขา-ลำตัว) กล้ามเนื้อเล็ก (กล้ามเนื้อมือ-นิ้วมือ) และการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาท (กล้ามเนื้อ-ประสาทตา) ในการทำกิจวัตรประจำวันหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตามจังหวะดนตรี การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส การเล่นออกกำลังกลางแจ้ง เป็นต้น ประสบการณ์สำคัญที่ควรส่งเสริมประกอบด้วย การเคลื่อนไหวและการทรงตัว การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาท เด็กควรมีโอกาสเรียนรู้กิจกรรมและการเล่นในสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ได้รับประสบการณ์ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และฝึกประสานสัมพันธ์ระหว่างแขนกับขา มือกับปาก มือกับตาไปด้วยกัน

3.1.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจ

การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกที่เหมาะสมกับวัย มีความสุข ร่าเริง แจ่มใส ได้พัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และความเชื่อมั่นในตนเอง จากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น เล่น ฟังนิทาน ท่องคำคล้องจอง ร้องเพลง เป็นต้น ประสบการณ์สำคัญที่ควรส่งเสริมประกอบด้วย การรับรู้อารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง การแสดงอารมณ์ที่เป็นสุข การควบคุมอารมณ์และการแสดงออก พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เด็กรู้สึกเป็นที่รัก อบอุ่น มั่นคง เกิดความรู้สึกปลอดภัยไว้วางใจ ซึ่งจะส่งผลให้เด็กสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

3.1.3 ทางสังคม

การสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวในชีวิตประจำวัน ได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เล่นอย่างอิสระ เล่นรวมกลุ่มกับเพื่อน แบ่งปัน หรือให้รู้จักรอคอย ใช้ภาษาบอกความต้องการ ช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันได้ ประสบการณ์สำคัญที่ควรส่งเสริมประกอบด้วย การช่วยเหลือตนเอง การปรับตัวอยู่ในสังคม เด็กควรมีโอกาสได้เล่นรวมกลุ่มหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเด็กวัยเดียวกันหรือต่างวัย เพศเดียวกันหรือต่างเพศ

หรือผู้ใหญ่อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนฝึกให้ช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวันตามวัยที่เด็กสามารถทำได้

3.1.4 พัฒนาการทางสติปัญญา

เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวในชีวิตประจำวัน ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 และการเคลื่อนไหว ได้พัฒนาการใช้ภาษาสื่อความหมายและความคิด รู้จักสังเกตคุณลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง ผิวสัมผัส จดจำชื่อเรียกสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีการฝึกใช้วัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนังในการแยกแยะสิ่งที่รับรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับความเหมือน ความแตกต่าง และมีมิติสัมพันธ์ ประสบการณ์สำคัญที่ควรส่งเสริมประกอบด้วย การสังเกต การฟัง การคิด การแก้ปัญหา และภาษา เด็กควรได้รับการชี้แนะให้รู้จักคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สังเกตวัตถุหรือสิ่งของที่มีสีสันและรูปทรงที่ต่างกักัน เด็กควรได้ฝึกการฟังเสียงต่าง ๆ รอบตัว โดยเฉพาะเสียงพูดหยอกล้อโต้ตอบของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู เพื่อกระตุ้นให้เด็กออกเสียงและเลียนเสียงจนพัฒนาเป็นคำพูดที่สื่อความหมายได้มากขึ้น เด็กควรมีโอกาสสำรวจ ค้นคว้า ทดสอบ ทดลองวัตถุสิ่งของที่เป็นของจริง สิ่งของที่เลียนแบบของจริงและสิ่งของที่ไม่มีรูปแบบชัดเจน ตลอดจนฝึกให้เด็กได้คิดวางแผน คิดตัดสินใจ หรือ คิดแก้ปัญหาในเรื่องที่ง่าย ๆ ด้วยตนเอง และ ให้เด็กได้แสดงออกถึงจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ ออกมาเป็นภาพวาดหรือบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตามความสามารถของวัย

4. หลักเกณฑ์ในการคัดสรรหนังสือสำหรับเด็กวัย 0-6 ปี

4.1 เนื้อหา

- 1) สนุก น่าอ่าน ชวนติดตาม
- 2) เรื่องราวเหมาะสมกับความรู้สึกรของเด็ก สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและการเรียนรู้ตามวัย
- 3) ส่งเสริมและกระตุ้นจินตนาการ
- 4) ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กแบบองค์รวม (ร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม สติปัญญา)
- 5) ส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจและอารมณ์
- 6) ส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทย
- 7) เด็กได้ความรู้และความเข้าใจจากเรื่องนั้นในระดับที่เหมาะสม
- 8) เนื้อหามีความหลากหลาย สอดคล้องกับยุคสมัย
- 9) หากเป็นสารคดี ต้องสื่อสาระที่ถูกต้องและชัดเจน

4.2 ภาษา

- 1) ประโยคสั้น เข้าใจง่าย เป็นภาษาที่เหมาะสมกับการสื่อสารของเด็ก

- 2) ภาษาสละสลวย อ่านหรือฟังแล้วรื่นหู ไม่สะดุด ไม่ติดขัด
- 3) มีจังหวะ คำคล้องจอง คำซ้ำ ชวนให้เด็กติดตาม และจำง่าย
- 4) จัดวรรคตอนถูกต้อง
- 5) ภาษาและภาพนำเสนอได้อย่างสอดคล้องเข้ากันได้ดี
- 6) ภาษาจูงใจให้เด็กสนใจติดตามเรื่องลำดับถัดไป

4.3 ลักษณะและขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของเด็ก อ่านแล้วสบายตา

- 1) แนวการเขียนและวรรณศิลป์
- 2) การนำเสนอที่น่าสนใจ
- 3) ลีลาสนุก ไร้ให้อยากอ่าน มีลูกเล่นภาษา
- 4) แผงอารมณ์ขันและสร้างความตื่นเต้น สร้างความรู้สึกรักฟังพอใจและประทับใจ
- 5) มีความคิดสร้างสรรค์ นำเสนอด้วยวิธีแปลกใหม่
- 6) ชวนให้เด็กรู้จักตั้งคำถาม หรือสนใจคิดค้นต่อเนื่อง
- 7) สร้างเสริมนิสัยรักการอ่านได้

4.4 ภาพประกอบ

- 1) ภาพมีขนาดใหญ่ สวยงาม ดึงดูดให้อยากดู และช่วยเสริมจินตนาการ
- 2) ภาพสวยงามเหมาะสมกับวัยของเด็ก ลายเส้นไม่ซับซ้อนจนเข้าใจยาก
- 3) สัดส่วนภาพมากกว่าครึ่งของรูปเล่มหรือเนื้อเรื่อง
- 4) มีมุมในการนำเสนอภาพ หากเป็นภาพวาดต้องสามารถเชื่อมโยงกับของจริงได้
- 5) คำอธิบายมีน้อย หรืออาจไม่มีเลยก็ได้ แต่สื่อความหมายได้เหมาะสม

4.5 ภาพและองค์ประกอบอื่น ๆ

- 1) ออกแบบและจัดวางส่วนประกอบต่าง ๆ ลงในหน้าหนังสือได้ดี
- 2) สีสดใสใสมวยงาม ช่วยส่งเสริมจินตนาการของเด็ก
- 3) รูปเล่มขนาดเหมาะสม หยิบจับอ่านได้สะดวก การเข้าเล่มแข็งแรงคงทน
- 4) วัสดุที่ใช้ไม่ก่ออันตราย เช่น กระดาษไม่บางหรือคมจนอาจบาดมือได้
- 5) มีเทคนิคพิเศษ ชวนให้เด็กอ่านและรักการอ่านมากขึ้น
- 6) การพิมพ์ชัดเจน กระจ่างตา ตัวอักษรอ่านง่าย
- 7) ราคาเหมาะสมกับรูปเล่มและเนื้อหา
- 8) สีของกระดาษพื้นและสีของตัวอักษรไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตาของผู้อ่าน

การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กจึงควรกำหนดให้ครอบคลุมทั้งภาครับซึ่งหมายถึงภาษาที่เด็กใช้ในการทำความเข้าใจ และภาคส่งซึ่งหมายถึงภาษาที่เด็กใช้หรือแสดงออก (Wortham, 1996) ทั้งนี้ จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ด้านภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยในภาครับและภาคส่ง (Morrow, 1989) สรุปได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ทางภาษาภาครับ
  - 1.1 เด็กได้อยู่ในบรรยากาศที่มีการใช้ภาษา
  - 1.2 เด็กได้รับความพึงพอใจและความสนุกสนานผ่านทางภาษา
  - 1.3 เด็กมีโอกาสจำแนกเสียงที่ได้ยิน
  - 1.4 เด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่พร้อมไปด้วยการใช้คำใหม่ ๆ
  - 1.5 เด็กมีโอกาสฟังและทำความเข้าใจสิ่งที่ผู้อื่นพูด
  - 1.6 เด็กมีโอกาสเรียนรู้ที่จะทำตามคำแนะนำ หรือคำสั่ง
2. จุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ทางภาษาภาคส่ง
  - 2.1 เด็กมีโอกาสใช้ภาษาอย่างอิสระ ไม่ว่าจะอยู่ในพัฒนาการขั้นใดก็ตาม โดยได้รับความกำลังใจ และการยอมรับนับถือต่อความต้องการในการสื่อสารของเด็กเอง
  - 2.2 เด็กได้รับการสนับสนุนให้ออกเสียงอย่างถูกต้อง
  - 2.3 เด็กมีโอกาสเรียนรู้คำศัพท์ที่ใช้เพิ่มเติม
  - 2.4 เด็กได้รับการสนับสนุนให้พูดประโยคที่สมบูรณ์ตามระดับพัฒนาการ
  - 2.5 เด็กได้รับการส่งเสริมให้พูดโดยใช้คำหลายๆ ประเภท ทั้งคำนาม คำกริยา คำคุณศัพท์ ใ้วลี หรือใช้ประโยค
  - 2.6 เด็กมีโอกาสพูดเพื่อสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ
  - 2.7 เด็กมีโอกาสใช้ภาษาทั้งในการแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น อาจเป็นการใช้ภาษาเพื่อการแก้ปัญหา การตั้งสมมติฐาน การสรุปหรือการทำนายเหตุการณ์
  - 2.8 เด็กมีโอกาสใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับคณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ เช่น ใช้ภาษาในการอธิบายขนาดปริมาณ เปรียบเทียบ จำแนก จัดหมวดหมู่ หรือแสดงเหตุผล

การกำหนดสาระการเรียนรู้ที่ใช้สำหรับจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

สาระการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งนำเสนอนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

การศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (กรมวิชาการ, 2546) โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ประสบการณ์สำคัญด้านการใช้ภาษา เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะการใช้ภาษา ดังนี้

1.1 การฟัง เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทักษะหลายทักษะและมีลักษณะของการฟังที่หลากหลาย มาซาโด (Machado, 1999, p.187) กล่าวว่า การฟังที่เด็กควรมีประสบการณ์มี 5 ประเภท ประกอบด้วย

(1) การฟังเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน (Appreciative Listening) ซึ่งเด็กควรมีโอกาสฟังตามวิธีนี้ทั้งจากการฟังเพลง กลอน หรือเรื่องราวต่าง ๆ

(2) การฟังอย่างมีวัตถุประสงค์ (Purposeful Listening) เด็กควรมีโอกาสได้ฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำ หรือตอบสนองต่อสิ่งที่ได้ฟัง

(3) การฟังเพื่อจำแนกความแตกต่าง (Discriminative Listening) เด็กควรมีโอกาสฟัง และแยกแยะเสียงต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อม ตลอดจนจำแนกความต่างของการเปลี่ยนแปลงของเสียง

(4) การฟังอย่างสร้างสรรค์ (Creative Listening) เด็กควรได้รับการกระตุ้นให้เกิดจินตนาการและมีอารมณ์ร่วมกับประสบการณ์ที่ได้ฟัง ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีการแสดงออกด้วยคำพูด หรือการกระทำอย่างอิสระตามธรรมชาติ

(5) การฟังแบบวิเคราะห์ (Critical Listening) เด็กควรได้ทำความเข้าใจ ประเมิน ตัดสินใจ และแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ฟัง โดยมีครูเป็นผู้ตั้งคำถามให้เด็กคิดและตอบสนอง

หากพิจารณาประเภทของการฟังดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้เด็กได้มีประสบการณ์สำคัญด้านการฟังอย่างครอบคลุมทุกวิธี เพื่อให้เด็กเกิดความตระหนักรู้ต่อเสียงต่าง ๆ และนำไปสู่การเข้าใจความหมายของสิ่งที่ได้ยินในที่สุด

1.2 การพูด เป็นวิธีการพื้นฐานที่เด็กช่วยให้เด็กได้แสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กได้พัฒนาการคิดดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นด้วย เด็กควรมีประสบการณ์สำคัญด้านการพูด (กรมวิชาการ, 2546 ; Machado, 1999) ดังนี้

(1) การแสดงความคิด ความรู้สึก และความต้องการด้วยคำพูด

(2) การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง

(3) การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ

(4) การพูดอย่างสร้างสรรค์ในการเล่น หรือการแก้ปัญหา

(5) การเชื่อมโยงการพูดกับท่าทาง หรือการกระทำต่าง ๆ

(6) การมีประสบการณ์ในการรอคอยจังหวะที่เหมาะสมในการพูด

1.3 การอ่าน เด็กปฐมวัยควรมีประสบการณ์สำคัญในการอ่านหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก ทั้งการอ่านภาพจากหนังสือนิทาน อ่านเครื่องหมาย อ่านสัญลักษณ์ หรืออ่านเรื่องราวที่เด็กสนใจ

1.4 การเขียน เด็กปฐมวัยควรมีประสบการณ์สำคัญในการเขียนหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก ทั้งเขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ หรือเขียนชื่อตนเองหรือคำที่คุ้นเคย

2. สาระที่ควรเรียนรู้ โดยปกติเป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ผ่านประสบการณ์สำคัญ ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัว และสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก อย่างไรก็ตามครูควรทำความเข้าใจ สาระที่ควรเรียนรู้ตามลักษณะการใช้ภาษาที่แฝงอยู่ในการจัดประสบการณ์ทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

2.1 การฟัง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้เสียงที่ได้ยิน การตระหนักถึงความหมายของเสียงนั้นในบริบทแวดล้อม และการตีความสิ่งที่ได้ยินโดยเชื่อมโยงกับความรู้เดิม การรวบรวมข้อมูล การจินตนาการ หรือความชื่นชอบของเด็ก ทั้งนี้ สาระที่ควรเรียนรู้เกี่ยวกับการฟังแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (Jalongo, 1992) ได้แก่

(1) ด้านความสามารถในการได้ยินและจับใจความ ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และภูมิหลังของเด็ก ครูจึงต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นนั้น ๆ

(2) ด้านความตั้งใจฟัง เกิดขึ้นเมื่อมีแรงจูงใจ มีเหตุผลที่ดี หรือมีประโยชน์ต่อเด็ก

(3) ด้านนิสัยในการฟัง เป็นพฤติกรรมตอบสนองต่อสถานการณ์ในการฟัง นิสัยที่ดีในการฟังเกิดจากการที่เด็กมีความสนใจ ได้รับข้อมูลที่ชัดเจน และการได้ตอบสนองต่อสิ่งที่ได้ยิน

ดังนั้น สิ่งที่ครูควรตระหนักและวางแผนในการกำหนดสาระที่เด็กควรเรียนรู้ด้านการฟัง คือ การช่วยให้เด็กมีความไวต่อการใช้บริบท หรือสิ่งชี้แนะเพื่อการตีความ และการเชื่อมโยงสิ่งที่ได้ยินกับประสบการณ์ของเด็ก โดยที่ครูเป็นผู้ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เหมาะสมกับวัย ความแตกต่างระหว่างบุคคล และความสนใจของเด็ก เพื่อเป็นแรงจูงใจที่ช่วยให้เด็กมีความตั้งใจในการฟัง และพัฒนาไปสู่การมีนิสัยที่ดีในการฟังในที่สุด

2.2 การพูด เป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสารกับผู้อื่น สาระที่เด็กควรเรียนรู้เพื่อให้สามารถสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีความหมาย และตรงตามความต้องการของเด็ก ได้แก่

(1) คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก หรือคำศัพท์เกี่ยวกับเรื่องราวที่เด็กสนใจ

(2) การเรียงลำดับคำต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ

(3) การใช้คำพูดที่เป็นที่ยอมรับ และ/หรือคำพูดที่สุภาพ

- (4) การใช้คำพูดให้เหมาะสมกับบุคคลที่ต้องการสื่อสารด้วย
- (5) ความมั่นใจในการพูดกับผู้อื่น
- (6) การยอมรับความคิดที่ผู้อื่นแสดงออกด้วยการพูด
- (7) ความสนใจที่มีต่อคำใหม่ๆ สารเหล่านี้ช่วยให้เด็กสามารถพูดได้มากขึ้น

2.3 การอ่าน เป็นกระบวนการที่เด็กใช้ในการถอดรหัสสัญลักษณ์ และทำความเข้าใจความหมายที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดผ่านสัญลักษณ์เหล่านั้น องค์ประกอบของการอ่านที่เด็กควรเรียนรู้ (สุภัทรา คงเรือง, 2539) ได้แก่

- (1) ความรู้เกี่ยวกับการใช้หนังสือ ได้แก่ การรู้ทิศทางในการถือหนังสือ การรู้ส่วนประกอบของหนังสือ และ การรู้ทิศทางในการอ่าน
- (2) ความรู้เกี่ยวกับตัวอักษร ได้แก่ การรู้ว่าการอ่านกับการเขียนสัมพันธ์กัน การรู้จักคำค้นหา การรู้ว่าคำคืออะไร การรู้จักตัวอักษรตัวแรก และตัวสุดท้ายของคำ และการรู้รูปร่างและทิศทางของตัวอักษร
- (3) ความรู้เกี่ยวกับเครื่องหมายวรรคตอน ได้แก่ การรู้ความหมายของเครื่องหมายคำพูด เครื่องหมายคำถาม และเครื่องหมายอัศเจรีย์
- (4) ความรู้เกี่ยวกับการใช้สิ่งชี้แนะในการคาดคะเนและตรวจสอบการคาดคะเน ได้แก่ การคาดคะเน และตรวจสอบการคาดคะเนโดยอาศัยภาพ ความหมายของคำ โครงสร้างของประโยค และ/หรือ พยัญชนะต้นของคำ

2.4 การเขียน เป็นกระบวนการแสดงออกถึงความรู้สึก ความต้องการ และความคิดผ่านทางเครื่องหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ องค์ประกอบของการเขียนที่เด็กควรเรียนรู้ (ภาวิณี แสนทวีสุข, 2538) ได้แก่

- (1) การสร้างสัญลักษณ์ภาษาเขียน หมายถึง การสร้างภาพ และ/หรือข้อความ ด้วยการวาด การลอก การจำมาเขียนทั้งที่ไม่ถูกต้องสมบูรณ์และถูกต้องสมบูรณ์ การคิดพยัญชนะขึ้นเสียงของคำ ตลอดจนการคิดสะกดคำ
- (2) ทิศทางการเขียน หมายถึง การจัดเรียงตำแหน่งของสิ่งที่เขียน ตั้งแต่การจัดเรียงตามแนวตั้งและแนวนอนอย่างสะเปะสะปะ ไปจนกระทั่งเด็กสามารถเขียนจากซ้ายไปขวา และบนลงล่างอย่างสม่ำเสมอ
- (3) วิธีถ่ายทอดความหมายของสัญลักษณ์ภาษาเขียน หมายถึง การแสดงความหมายของภาพ และ/หรือข้อความที่ตนเขียนให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยการบอกให้ครูช่วยเขียนให้ เขียนเอง บางส่วน ตลอดจนเขียนเองทั้งหมด
- (4) ความซับซ้อนของความหมาย หมายถึง ความชัดเจน ความละเอียดลออ และครอบคลุมความหมายที่ต้องการสื่อโดยใช้หน่วยไวยากรณ์ที่เป็นตัวอักษร คำ หรือประโยคง่าย ๆ

ทั้งนี้ การนำเสนอสาระการเรียนรู้ด้านภาษา ทั้งประสบการณ์สำคัญ และสาระที่ควรเรียนรู้ โดยแยกตามทักษะการใช้ภาษานั้น เพื่อให้ครุมีความกระจำชัดต่อทักษะทางภาษาในแต่ละทักษะ ไม่ได้หมายถึงการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยแยกแต่ละทักษะออกจากกัน การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยด้านภาษาต้องเป็นการบูรณาการทุกทักษะเข้าด้วยกัน โดยจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กได้ใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมายในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง

การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กด้านภาษาจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กได้คุ้นเคยกับการใช้ภาษาอย่างมีความหมาย และเป็นองค์รวม เนื่องจากสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความต้องการในการเรียนภาษาของเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาของเด็กต้อง สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กสำรวจ ปฏิบัติจริง เป็นผู้กระทำด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้เด็กเป็นอิสระได้สังเกตและตั้งสมมติฐาน ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลรอบข้าง เป็นสิ่งแวดล้อมที่เน้นความหมายมากกว่ารูปแบบ ควรยอมรับการสื่อสารของเด็กในรูปแบบต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความหมายที่เด็กต้องการสื่อมากกว่าความถูกต้องทางไวยากรณ์ (หรรษานิลวิเชียร, 2535)

ห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยควรมีวัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการรู้หนังสือที่มีคุณภาพ เด็กที่ได้อยู่ในห้องเรียนที่มีวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีคุณภาพมีแนวโน้มที่จะรักการอ่านและการอ่านวรรณกรรมที่ดีจะกลายเป็นส่วนสำคัญของชีวิตในอนาคตของเด็ก อีกทั้งยังเป็นส่วนที่กระตุ้นให้เด็กมีความต้องการอ่านบ่อยครั้ง ซึ่งส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้วัสดุอุปกรณ์ที่ควรมีในห้องเรียนได้แก่วรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีความหลากหลายในด้านของผู้แต่ง และผู้วาดภาพประกอบ มีระดับความยากแตกต่างกัน มีวัสดุที่ใช้สำหรับการอ้างอิงประกอบด้วยพจนานุกรม แผนที่ บัญชีคำศัพท์ และสารานุกรม นิตยสารสำหรับเด็ก นอกจากนี้ครูควรจัดให้มีสื่อสำหรับการเขียนทั้งกระดาษที่ไม่มีเส้น และมีเส้นหลายสี หลายแบบ หลายขนาด กระดาษบันทึกเล็ก ๆ ของจดหมาย ดินสอ ปากกา สีชนิดต่าง ๆ เครื่องเหลาดินสอ ตรายางและแท่นประทับ นอกจากนี้ยังอาจจัดสื่อสำหรับการเย็บกระดาษ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องเย็บกระดาษ ที่เจาะกระดาษ เชือก กาว เทปใส กระดาษกาว คลิปหนีบกระดาษ กรรไกร เป็นต้น โดยควรจัดวางให้เด็กสามารถเลือกหยิบใช้และนำมาเก็บคืนได้ด้วยตนเองด้วย

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยควรจัดให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการพัฒนาเด็กปฐมวัย ไม่ควรเป็นการสอนทักษะทางภาษาอย่างเป็นทางการ แต่ควรเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความท้าทายให้เด็กเกิดความต้องการที่จะร่วมกิจกรรม และสามารถประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง หรือมีผู้ใหญ่คอยชี้แนะ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการทางภาษาของเด็ก และช่วยให้เด็กก้าวไปสู่พัฒนาการทางภาษาในขั้นต่อไป ครูควรจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อความแตกต่างกันของเด็ก ตัวอย่างการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้

1. การสนทนาข่าวและเหตุการณ์ (Morning Message)

เป็นกิจกรรมที่เด็กและครูได้สนทนาร่วมกันในช่วงเริ่มต้นกิจกรรมของแต่ละวัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และได้เปลี่ยนกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง ครูควรส่งเสริมให้เด็กมีมารยาทที่ดีในการพูดและการฟัง หากเด็กคนใดไม่ต้องการพูดก็ไม่ควรถูกบังคับให้พูด เพื่อให้เด็กที่ไม่มั่นใจในตนเองรู้สึกสบายใจที่จะมีส่วนร่วมในการฟังการสนทนา หัวข้อที่ใช้สนทนาอาจเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และเหตุการณ์พิเศษของแต่ละวัน เช่น วันนี้เราจะทำอะไรกันบ้าง จะมีใครมาที่ห้องเราบ้าง ฯลฯ เป็นข่าวสารจากเด็ก ซึ่งเด็กอาจเล่าเรื่องส่วนตัวของตนเอง หรือเล่าเกี่ยวกับสิ่งของที่ตนนำมา (Show & Tell) เด็กที่ได้เล่าเรื่องจะรู้สึกเสมือนว่าตนเองเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนกำลังพูดอยู่ นับว่าเป็นการช่วยขยายประสบการณ์ให้แก่เด็กคนอื่น ๆ ด้วย และเมื่อเด็ก ๆ รู้ว่าแต่ละวันเขาสามารถเล่าเรื่องเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนได้ เด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับการเตรียมเรื่องที่จะพูดไว้ล่วงหน้า หรือเป็นหัวข้อที่เด็กสนใจ ซึ่งเด็ก ๆ จะพยายามหาข้อมูลมาให้มากที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ เด็ก ๆ อาจหาข้อมูลด้วยการพูดคุยกับคุณพ่อคุณแม่ สังเกตหรือทดลองด้วยตนเอง ฯลฯ

การสนทนาเป็นวิธีการสำคัญและเป็นวิธีการหลักที่ครูจำเป็นต้องใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาของเด็กปฐมวัย เพราะในขณะที่เด็กสนทนากับครู เด็กจะได้ยินแบบอย่างของการใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเด็กสนทนากันเอง เด็กจะมีโอกาสฟังความคิดเห็นของผู้อื่น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้ยินคำศัพท์ใหม่ ๆ ได้ทำความเข้าใจการพูดของเพื่อนจากสิ่งชี้แนะ (McGee and Richgels, 2000) การที่เด็กได้เล่าเรื่องให้เพื่อนฟังทำให้เด็กรับรู้และเข้าใจเรื่องได้ดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้น เด็กได้ใช้ภาษาบ่อยขึ้น เด็กจะรู้จักใช้คำถามถามเพื่อน รู้จักการหาข้อมูลไว้ตอบคำถาม เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังช่วยพัฒนาการยอมรับในสิ่งที่ผู้อื่นพูดอีกด้วย ระหว่างการสนทนา ครูควรมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการสนทนา ถ้ามีผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่คนอื่นอยู่ด้วยก็ควรให้บุคคลเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของการสนทนา ไม่ควรมีบรรยากาศของการตัดสิน

ว่าสิ่งที่เด็กพูดถูกหรือผิดเพื่อส่งเสริมให้เด็กต้องการมีส่วนร่วมในการสนทนาและติดตามหัวข้อที่สนทนาอย่างสม่ำเสมอ

2. การอ่านออกเสียงให้เด็กฟัง (Reading Aloud)

เป็นกิจกรรมที่ครูเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็กที่ได้อ่านให้เด็กฟัง ครูควรจัดให้มีช่วงเวลาเฉพาะสำหรับการอ่านออกเสียงให้เด็กฟัง (Story Time) กิจกรรมนี้อาจจะจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อยหรือจัดสำหรับเด็กกลุ่มใหญ่ก็ได้ โดยครูเลือกหนังสือที่เด็กสนใจมาอ่านให้เด็กฟัง ครูควรอ่านชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง ผู้วาดภาพประกอบ อ่านเนื้อเรื่องพร้อมกับชี้ข้อความขณะที่อ่าน เปิดโอกาสให้เด็กได้ถามคำถาม หรือสนทนาเกี่ยวกับตัวละคร หรือเรื่องราวในหนังสือ ครูอาจเชิญชวนให้เด็กคาดเดาเหตุการณ์ในเรื่องบ้าง และควรเตรียมข้อมูลที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจคำยากที่ปรากฏในเรื่อง ถามคำถามที่กระตุ้นให้เด็กคิดวิเคราะห์ และจัดกิจกรรมต่อเนื่องจากเรื่องที่อ่านให้เด็กเลือกทำตามความสนใจ เช่น เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ปรากฏในเรื่องให้เด็กได้เล่นสมมติ เตรียมภาพให้เด็กเรียงลำดับเรื่องราว เป็นต้น

ช่วงเวลาที่ครูอ่านหนังสือให้เด็กฟังนี้ควรเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น และมีความสุข ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและเด็ก ครูควรอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวันเพื่อช่วยให้อารมณ์ดีต่อการอ่าน และช่วยให้เด็กมีความรู้เกี่ยวกับการใช้หนังสือ การใช้สิ่งชี้แนะในการคาดคะเน และตรวจสอบการคาดคะเน

3. การให้เด็กเล่าเรื่องซ้ำ (Story Retelling)

เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจับใจความ เด็กปฐมวัยเรียนรู้การจับใจความด้วยการฟังนิทาน เพราะนิทานมีโครงสร้าง ลีลาในการเขียน และเรื่องราวที่เด็กคุ้นเคย เอื้อให้เด็กสามารถใช้ความรู้เดิมในการจับใจความจากเรื่องที่ฟังและดูภาพประกอบ เมื่อครูเล่านิทานให้เด็กฟังแล้ว ครูต้องถามคำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดจับใจความสำคัญ ในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นแบบอย่างของการคาดคะเน แปลความ ตีความ และตรวจสอบความเข้าใจ แล้วเก็บประเด็นสำคัญในการจับใจความ จากนั้นจึงเปิดโอกาสให้เด็กเล่าเรื่องให้ผู้อื่นฟัง โดยการเล่าเรื่องอาจเป็นกิจกรรมระหว่างครูกับเด็ก หรือเป็นกิจกรรมระหว่างเด็กกับเด็กด้วยกัน เพื่อให้เด็กเกิดแรงจูงใจในการเรียนและฝึกปฏิบัติในสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว

เทคนิคในการสอนเล่านิทานแบบเล่าเรื่องซ้ำ ได้แก่ ก่อนเล่านิทานครูถามคำถามให้เด็กคาดคะเน และเชื่อมโยงประสบการณ์เดิม ขณะเล่านิทาน ครูถามคำถามให้เด็กตีความ ให้คาดคะเน ให้แปลความ และตรวจสอบความเข้าใจ หลังเล่านิทานจบควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทบทวนเรื่องราวที่ได้ฟัง เช่น การทำแผนผังนิทาน หนังสือนิทาน บอร์ดนิทาน กล้องนิทาน ฉากนิทาน แผ่นพับนิทาน ภาพชวนต่อเนื่อง การขีดหุ่น ภาพตัดต่อนิทาน บทบาทสมมติ และกระบวนนิทาน ทั้งนี้ ครูควรเสริมแรงอย่างเหมาะสมขณะเด็กเล่าเรื่องซ้ำให้ผู้อื่นฟังด้วย (อลิสซา เพ็ชรรัตน์, 2539)

4. การอ่านร่วมกัน (Shared Reading)

เป็นกิจกรรมที่มีเครื่องมือหลัก หรือสื่อพื้นฐานคือหนังสือเล่มใหญ่ ซึ่งขนาดของตัวหนังสือใหญ่พอที่เด็กที่นั่งอยู่ข้างหลังมองเห็นคำหรือตัวหนังสือในแต่ละหน้า หนังสือเล่มใหญ่ที่เลือกมาใช้ควรเป็นวรรณกรรมเด็กที่เป็นที่คุ้นเคย และเป็นประเภทหายได้

ขั้นตอนของการอ่านร่วมกันเริ่มตั้งแต่การอธิบายถึงเนื้อเรื่องของหนังสือที่จะอ่าน หรือนำสิ่งของที่สัมพันธ์กับเรื่องมานำเสนอ เพื่อช่วยให้เด็กเริ่มสนใจหนังสือที่จะอ่านและช่วยให้เด็กมีความรู้พื้นฐานในเรื่องที่จะอ่านด้วย อ่านหนังสือให้เด็กฟังทั้งเรื่องเพื่อให้เด็กสนใจ ชี้คำขณะที่อ่าน เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับตัวหนังสือ คำ หรือข้อความเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการอ่าน ให้เด็กสนุกกับส่วนที่ทายล่วงหน้าได้

เมื่ออ่านร่วมกับเด็กหลายครั้งแล้วครูควรจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ส่วนย่อยของข้อความที่เป็นประโยค วลี หรือคำ โดยการทำหน้ากากปิดตัวหนังสือเพื่อให้เด็กเห็นคำหรือวลีที่ต้องการเน้นให้ชัดขึ้นและให้เด็กที่เป็นอาสาสมัครอ่าน นอกจากทำหน้ากากแล้วครูอาจใช้กิจกรรมการเติมคำที่เจาะจงที่หายไป (Cloze) กิจกรรมนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ว่าข้อความหรือคำไม่ใช่รูปภาพ และเรียนรู้ว่าตัวหนังสือจะมีทิศทาง ซึ่งการเติมคำที่หายไปนี้อาจเป็นประเภททางเสียงและประเภททางตา หรือครูอาจใช้กิจกรรมการเน้นที่คำสำคัญด้วยการทำบัตรคำสำคัญไว้ให้เด็กนำไปเทียบกับคำในหนังสือตามความสนใจ หรืออาจทำบัตรภาพจากในหนังสือให้เด็กจับคู่ภาพกับเนื้อความในหนังสือก็ได้ (จูดิธ พอลลาด สลอตเทอร์ อาร์ สันหนวี และชุตติกาญจน์ บุญญะธิติสุข, 2543)

หลังจากที่ได้อ่านร่วมกันแล้ว ครูควรจัดกิจกรรมการสื่อภาษาและกิจกรรมการเล่นเกมภาษา เพื่อให้เด็กได้สื่อความหมายสิ่งที่ได้อ่าน กิจกรรมการสื่อภาษา ได้แก่ การทำหนังสือนิทาน การแสดงละคร การเล่าเรื่องซ้ำ การทำงานศิลปะ การทำภาพผนัง ฯลฯ โดยใช้หนังสือเล่มใหญ่เป็นสื่อ ส่วนกิจกรรมการเล่นเกมภาษา ได้แก่ เกมหาคำที่เหมือนกันในนิทาน เกมหาชื่อตัวละคร เกมพูดตามเครื่องหมายวรรคตอน เกมลำดับภาพและข้อความจากเรื่อง เป็นต้น (สุภัทรา คงเรือง, 2539)

5. การสอนอ่านแบบชี้แนะ (Guided Reading)

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้พื้นฐาน ในด้านการอ่านอย่างเหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็ก เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับเด็กเป็นรายบุคคลหรือทำงานกับเด็กเป็นกลุ่มย่อย 4 - 8 คน (Stewing and Simpson, 1995)

ครูควรเลือกหนังสือที่มีระดับความยากเหมาะสมกับกลุ่มเด็ก โดยพิจารณาจากความซับซ้อนของเรื่องและภาษาที่ใช้ในนิทาน ลักษณะของประโยคที่เล่าเรื่อง และภาพประกอบ ที่ช่วยให้เด็กคาดเดาเรื่องและคำได้มาใช้ในการอ่านร่วมกับเด็ก กิจกรรมนี้มีเงื่อนไขสำคัญที่กลุ่มเด็กและครูต้องมีหนังสือที่ครูเลือกไว้ทุกคน เมื่อครูประเมินว่าเด็กต้องได้รับการเพิ่มพูนความรู้พื้นฐานเรื่องใด ครูจะตั้งวัตถุประสงค์ในเรื่องนั้น เพื่อนำมาสอดแทรกในการอ่านร่วมกับกลุ่มเด็ก

ความรู้พื้นฐานในการอ่านของเด็ก เช่น ส่วนประกอบของหนังสือ การใช้หนังสือ การคาดเดาเรื่องราวจากภาพหรือโครงสร้างของประโยค การเชื่อมโยงเรื่องราวกับประสบการณ์เดิมของเด็ก การรู้จักคำใหม่ การเล่นกับเสียงของตัวอักษรหรือพยัญชนะต้นของคำ การคาดเดาคำใหม่จากภาพและตัวอักษร ฯลฯ (Neuman, Copple & Bredekamp, 2000) ทั้งนี้ครูต้องกำหนดช่วงเวลาเฉพาะในการสอนอ่านแบบชี้แนะ ซึ่งในแต่ละสัปดาห์เด็กควรมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนี้อย่างน้อย 1 ครั้ง สิ่งสำคัญในการสอนอ่านแบบชี้แนะคือ การที่ครูสอนทักษะย่อย ๆ นี้จะต้องไม่ทำมากเกินไปจนเสียอรรถรสของเรื่องที่อ่านด้วยกัน

6. การอ่านอิสระ (Independent Reading)

เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเลือกอ่านตามความสนใจ สื่อที่ใช้ในการอ่านอาจเป็นหนังสือประเภทต่าง ๆ คำคล้องจอง เนื้อเพลง หรือสื่อต่าง ๆ เช่น ป้ายข้อความต่าง ๆ ในห้องเรียน ป้ายประกาศเตือนความจำ คำแนะนำในการใช้และเก็บของเล่น คำขวัญ คำคล้องจองประจำมุม ป้ายสำรวจชื่อเด็กที่มาโรงเรียน ป้ายแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ป้ายอวยพรวันเกิด รายการอาหารและของว่างประจำวัน ปฏิทิน รายงานอากาศประจำวัน และป้ายอวยพรวันเกิดเพื่อน เป็นต้น

ครูควรจัดให้เด็กมีเวลาเลือกอ่านอย่างอิสระตามความสนใจ และอาจจัดทำบันทึกการอ่านของเด็ก โดยการให้เด็กเล่าหรือพูดคุยเรื่องที่อ่านให้ครูหรือเพื่อนฟัง ครูช่วยบันทึกสิ่งที่เด็กอ่าน หรืออาจให้เด็กจดชื่อหนังสือที่ตนอ่านลงในสมุดบันทึก

7. การอ่านตามลำพัง (Sustained Silent Reading: SSR)

วิธีการส่งเสริมการอ่านที่ดี คือการให้เด็กมีโอกาสในการอ่านจริง ๆ ครูควรจัดให้มีช่วงเวลาเฉพาะที่เด็กทุกคนรวมทั้งครูเลือกหนังสือมาอ่านตามลำพัง ช่วงเวลานี้เด็กจะได้เลือกหนังสือที่ตนชื่นชอบหรือสนใจมาอ่าน แม้ว่าชื่อของกิจกรรมจะเป็นการอ่านเงียบๆ โดยไม่รบกวนผู้อื่น แต่ในทางปฏิบัติเด็กอาจพูดออกเสียงพิมพ์ระหว่างอ่านบ้าง ครูไม่ควรบังคับให้ทุกคนเงียบสนิทระหว่างการอ่าน กิจกรรมนี้อาจใช้เวลาประมาณ 5-10 นาทีต่อวัน ควรเป็นเวลาที่เด็กมีอิสระในการเลือกอ่านโดยครูไม่ต้องมอบหมายงานต่อเนื่องจากการอ่านให้เด็กทำ (Stewing and Simpson, 1995)

8. การเขียนร่วมกัน (Shared Writing)

เป็นกิจกรรมที่ครูเขียนร่วมกับเด็กโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กใช้กระบวนการเขียนตั้งแต่การการตัดสินใจแสดงความคิดที่ประมวลไว้ออกมาเป็นภาษาเขียนให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยการสร้างตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ สื่อความหมายที่ครอบคลุมความหมายที่ต้องการสื่อ โดยจัดเรียงตำแหน่งสิ่งที่เขียนจากซ้ายไปขวา และบนลงล่าง การเขียนร่วมกันทำให้เด็กรู้ว่าความคิดสามารถบันทึกไว้ด้วยข้อความได้ และทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการเขียน

ในการเขียนร่วมกัน ครูอาจเริ่มต้นด้วยการเชิญชวนให้เด็กสนทนาเกี่ยวกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เด็กริเริ่มและสัมพันธ์กับประสบการณ์จริงของเด็ก ครูแสดงแบบอย่าง

ของการตัดสินใจถ่ายทอดความคิดเป็นข้อความหรือสัญลักษณ์โดยการกระตุ้นให้เด็กช่วยกันบอกสิ่งที่ต้องการสื่อความหมาย แล้วให้เด็กช่วยกันสรุปข้อความที่เด็กช่วยกันบอกให้กระชับรัดกุม เหมาะที่จะเขียน เพื่อให้เด็กจำข้อความนั้นได้ก่อนลงมือเขียน ให้ครูเป็นคนเขียนข้อความเอง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการวิจารณ์เด็กที่เขียนผิดต่อหน้าเพื่อนและครู จนเด็กที่เขียนเสียกำลังใจ และไม่กล้าเขียนอีก ระหว่างที่เขียนควรหมั่นถามให้เด็กติดตามบอกให้ครูเขียน ควรเขียนให้เด็กเห็นลีลามือที่ถูกต้อง เขียนตัวหนังสือขนาดใหญ่พอที่เด็กจะเห็นทิศทางการเขียนที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ลายมือที่ครูเขียนมีส่วนสำคัญในการเป็นแบบอย่างให้แก่เด็ก ครูจึงควรระวังเรื่องลายมือและลีลามือที่ถูกต้องสวยงาม เมื่อเขียนเสร็จแล้วจึงอ่านทวนให้เด็กฟัง อาจให้เด็กอ่านทวนอีกครั้งและให้เด็กวาดภาพประกอบ (ภาวิณี แสนทวีสุข, 2538)

ตัวอย่างกิจกรรมการเขียนร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมสำรวจเด็กมาโรงเรียน ซึ่งให้เด็กได้ลงชื่อมาโรงเรียนตามความสมัครใจ จากนั้นเมื่อถึงเวลาสำรวจรายชื่อเด็กและครูสามารถนำไปลงชื่อนี้มาใช้เขียนร่วมกันว่ามีเด็กมาโรงเรียนจำนวนเท่าไร หรือใครไม่มาโรงเรียนบ้าง กิจกรรมประกาศข่าว โดยการเปิดโอกาสให้เด็กหรือครูแจ้งข่าวสารที่ต้องการให้ทุกคนรับรู้ เมื่อครูเขียนตามที่เด็กบอกแล้วสามารถนำข้อความดังกล่าวมาตีพิมพ์ประกาศ เป็นต้น

9. การเขียนอิสระ (Independent Writing)

เป็นกิจกรรมที่ที่เด็กริเริ่มเนื้อหาที่ต้องการสื่อความหมายอย่างอิสระในช่วงเวลาของกิจกรรมสร้างสรรค์และเล่นตามมุม เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กเขียนเพื่อสื่อความหมายตามความสนใจและความสมัครใจ เด็กเป็นผู้เลือกเนื้อหาในการทำกิจกรรม เช่น การเขียนถ่ายทอดความคิดที่ผลงานศิลปะและผลงานการต่อบล็อก การบันทึกชื่อนิทานที่อ่าน การเขียนเพื่อทำอุปกรณ์ประกอบการเล่นสมมุติ เช่น ใบสั่งยา เมนู ฯลฯ การบันทึกการสังเกตในมุมวิทยาศาสตร์

ครูอาจเตรียมกิจกรรมให้เด็กได้เขียนอย่างมีความหมายโดยสัมพันธ์กับหน่วยการเรียนรู้ โดยใช้เนื้อหาจากหน่วยการเรียนรู้มาบูรณาการกับการเขียนอิสระตามมุมประสบการณ์ให้เด็กได้เลือกทำ เช่น การพิมพ์ภาพมือและเท้าที่มุมศิลปะในหน่วยตัวเรา การทำเมนูอาหารที่มุมร้านอาหารในหน่วยอาหารดีมีประโยชน์ เป็นต้น (ภาวิณี แสนทวีสุข, 2538)

การประเมินพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย

การประเมินพัฒนาการทางภาษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านภาษา เป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการจัดประสบการณ์ แนวทางการประเมินพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยตามสภาพจริง (Tompkins, 1997) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ใช้เครื่องมือการประเมินที่เหมาะสมกับธรรมชาติของการเรียนรู้ภาษาของเด็ก ครูต้องศึกษาพัฒนาการด้านการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียนของเด็ก แล้วนำหัวข้อเหล่านี้มาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ (Indicators) ในเครื่องมือการประเมิน กล่าวคือตัวบ่งชี้ในเครื่องมือการประเมินพัฒนาการทางภาษาต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทางภาษาและธรรมชาติการเรียนรู้ภาษาของเด็กนั่นเอง

2. ใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย การประเมินพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยควรเป็นการประเมินแบบไม่เป็นทางการ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประเมินที่เหมาะสม คือ การสังเกตหรือการสนทนากับเด็ก แล้วบันทึกอย่างเป็นระบบ วิธีการบันทึกอาจใช้วิธีการสำรวจรายการ การจดบันทึกพฤติกรรม หรือมาตราส่วนประเมินค่า อาจใช้วิธีการบันทึกวีดิทัศน์ บันทึกเสียง เก็บตัวอย่างงาน หรือใช้พอร์ตโฟลิโอ (Portfolio) ทั้งนี้ ครูควรเรียนรู้วิธีใช้เครื่องมือในแต่ละประเภท และเลือกใช้เครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถสะท้อนการเรียนรู้ภาษาของเด็กอย่างแท้จริง (Ratcliff, 2001)

3. บูรณาการการสอนกับการประเมิน การประเมินถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์ การประเมินอย่างต่อเนื่องทำให้ครูทราบพัฒนาการทางภาษาของเด็ก เข้าใจเด็ก และรู้ว่าจะพัฒนาเด็กอย่างไรต่อไป งานที่สำคัญของครูในส่วนนี้คือ ครูต้องทบทวนว่าจะประเมินพัฒนาการทางภาษาในตัวบ่งชี้ใด โดยเลือกใช้เครื่องมือประเมินชนิดใดในช่วงเวลาใดในกิจกรรมประจำวันที่เกิดขึ้น การวางแผนการประเมินที่เหมาะสมและยืดหยุ่นได้จะช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์โดยทำการประเมินควบคู่กันไปได้อย่างราบรื่น

4. เน้นที่ความก้าวหน้าของเด็ก ในการประเมินพัฒนาการทางภาษาครูควรบันทึกสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ เพื่อเป็นการประเมินความก้าวหน้าของเด็ก ไม่ควรมุ่งสังเกตสิ่งที่เด็กยังไม่สามารถทำได้ การทราบสิ่งที่เด็กสามารถทำได้จะช่วยให้ครูสามารถแนะนำ สนับสนุนให้เด็กก้าวไปสู่พัฒนาการทางภาษาในขั้นที่สูงขึ้นได้ การเน้นที่ความก้าวหน้าของเด็กนี้ ถือเป็น การวินิจฉัยและช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี

5. ให้ความสนใจทั้งกระบวนการและผลผลิต ขณะที่เด็กร่วมกิจกรรมทางภาษาครูควรให้ความสนใจกับกระบวนการในการใช้ภาษาของเด็ก เช่น ขณะที่เด็กกำลังลงชื่อมาโรงเรียน เมื่อครูสังเกตกระบวนการทำงานของเด็ก จะพบว่าเด็กบางคนใช้วิธีคัดลอกชื่อของตนโดยมองจากชื่อที่ปักที่เสื้อ ทำให้ผลงานการเขียนมีลักษณะกลับหัว บางคนอาจเขียนได้อย่างคล่องแคล่วจากความจำของตนเองโดยที่ผลผลิตมีลักษณะใกล้เคียงกับคนที่เขียนโดยการคัดลอกจากแบบที่ครูเตรียมไว้ หากไม่สังเกตกระบวนการย่อมทำให้ครูไม่สามารถให้ความช่วยเหลือเด็กได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามครูควรให้ความสนใจและควรตรวจสอบทั้งกระบวนการและผลผลิตด้านการใช้ภาษาควบคู่กันไป

6. ประเมินจากบริบทที่หลากหลาย ครูจำเป็นต้องประเมินพัฒนาการทางภาษาของเด็กจากบริบทที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ตรงตามสภาพจริงของเด็ก การด่วนสรุปจากบริบทใด

บริบทหนึ่งอาจทำให้ไม่ได้ผลการประเมินที่แท้จริง เนื่องจากเด็กอาจจะทำกิจกรรมในบริบทหนึ่งได้ดีกว่าอีกบริบทก็ได้

7. ประเมินเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินพัฒนาการทางภาษา ครูต้องเฝ้าสังเกตเด็กแต่ละคน เพื่อให้รู้จักเด็กเป็นรายบุคคล การประเมินเป็นรายบุคคลนอกจากจะทำให้ครูทราบความก้าวหน้าทางภาษาของเด็กแล้ว ยังช่วยให้ครูทราบความสนใจ ทักษะคิด ความคิด ฯลฯ เกี่ยวกับเด็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนการช่วยเหลือสนับสนุนเด็กได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย

8. ให้เด็กมีโอกาสประเมินตนเอง เด็กควรได้รับการกระตุ้นให้คิดไตร่ตรองเพื่อประเมินความก้าวหน้าของตนเอง การที่เด็กมีส่วนร่วมในการติดตามความก้าวหน้าของตนเอง จะช่วยให้เด็กภูมิใจ และเกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองต่อไป โดยครูอาจนำพอร์ทโฟลิโอของเด็กมาใช้ในการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการประเมินตนเอง

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาทิตยา เผ่าพงษ์คล้าย (2553) ได้ศึกษานิสัยรักการอ่านสภาพแวดล้อมทางการอ่านที่โรงเรียนและที่บ้านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสาธิต สังกัดมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับชั้นเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผลวิจัยพบว่า

1. นิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. เปรียบเทียบนิสัยรักการอ่านของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสาธิตสังกัดมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยรวมตามตัวแปร เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับชั้นเรียน ผลการวิจัยไม่พบความแตกต่างในทุกตัวแปร
3. สภาพแวดล้อมการอ่านที่โรงเรียนตามความเห็นของนักเรียน ผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง
4. สภาพแวดล้อมการอ่านที่บ้านตามความเห็นของนักเรียน ผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับสูง
5. เปรียบเทียบสภาพแวดล้อมการอ่านที่บ้านของนักเรียน โดยรวมตามตัวแปรเพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับชั้นเรียน ผลการวิจัยไม่พบความแตกต่างในทุกตัวแปร
6. ความสัมพันธ์ของนิสัยรักการอ่านของนักเรียน กับสภาพแวดล้อมทางการอ่านที่โรงเรียน จากผลการวิจัยพบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวกระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน

พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยรักการอ่านของนักเรียนกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพและด้านกิจกรรมมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

7. ความสัมพันธ์ของนิสัยรักการอ่านของนักเรียน กับสภาพแวดล้อมทางการอ่านที่บ้าน โดยรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวกระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนิสัยรักการอ่านของนักเรียนกับสภาพแวดล้อมด้านกายภาพมีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ และสภาพแวดล้อมด้านกิจกรรมมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

เบญจรงค์ ปั้นคล้าย (2551) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนนิมมานรดี เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่าน ผลวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดนิมมานรดีเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับนิสัยรักการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดนิมมานรดีเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนวัดนิมมานรดี เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธิดา สุวรรณสาครกุล (2554) การศึกษาคุณลักษณะของตัวแบบในการอ่านที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถามพฤติกรรมการอ่าน แบบสอบถามตัวแบบในการอ่าน และแบบสอบถามนิสัยรักการอ่าน ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .91 ผลวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมการอ่านของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร ด้านเวลาในการอ่านต่อวัน พบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมส่วนใหญ่ใช้เวลาในการอ่านต่อวัน 2 ชั่วโมงขึ้นไป รองลงมาคือ 1 ชั่วโมงขึ้นไป - 2 ชั่วโมง, 31 นาที - 1 ชั่วโมง และ 0 - 30 นาทีตามลำดับ

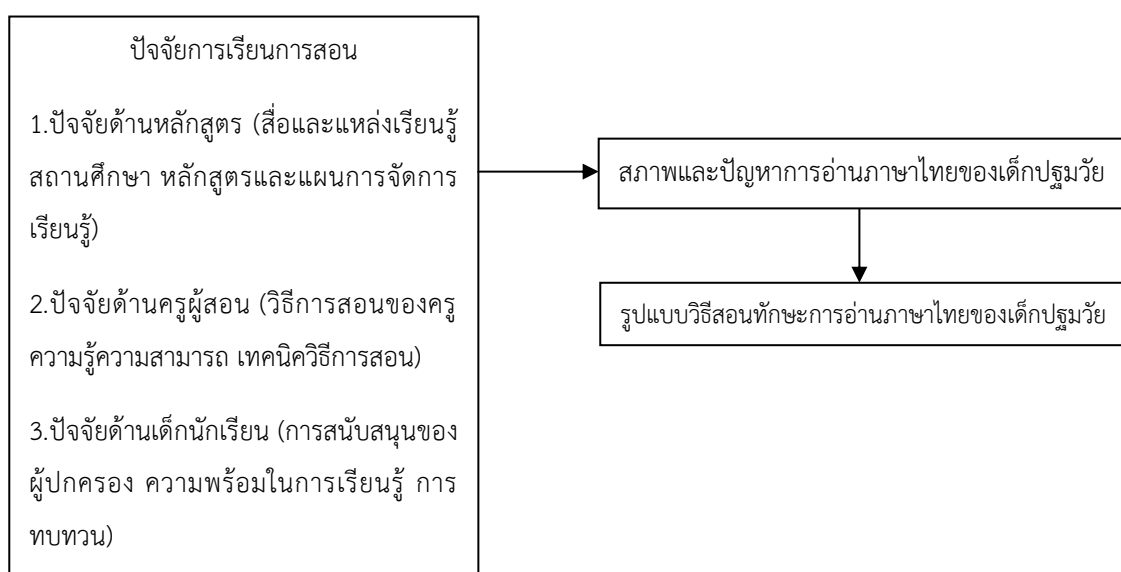
2. ตัวแบบในการอ่านของเด็กวัยรุ่นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีตัวแบบในการอ่าน ร้อยละ 52

3. นักเรียนที่มีตัวแบบในการอ่านต่างกันมีนิสัยรักการอ่านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มิลเลอร์ (Miller, 1989, pp. 3338 - A - 3339 - A) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมในการใช้หนังสือร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและเด็กก่อนวัยเรียน โดยศึกษาจากเวลาที่ผู้ปกครองให้กับการอ่านของเด็ก ทักษะคิดของผู้ปกครองและเด็กที่มีค่าการอ่าน รูปแบบกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่านที่ผู้ปกครองได้ปฏิบัติต่อเด็กและจำนวนหนังสือของเด็กในบ้าน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองและเด็ก

จำนวน 28 คู่ ผลจากการศึกษาพบว่า การรับรู้เกี่ยวกับการอ่านของเด็กมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการรับรู้คำศัพท์ทัศนคติของผู้ปกครองที่มีต่อการอ่าน สามารถเป็นตัวบ่งชี้ถึงการเรียนรู้เบื้องต้นของการอ่านและการรับรู้คำศัพท์ของเด็ก ผู้ปกครองที่มีทัศนคติในทางบวกมีผลต่อความถี่ในการปฏิบัติบทบาทและพฤติกรรมส่งเสริมการอ่านให้กับเด็ก พร้อมกันนั้นยังมีส่วนสนับสนุนในการกระตุ้นให้เด็กปฏิบัติเกี่ยวกับการอ่านได้

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย